

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Konstrukce české národní mytologie

v populární kultuře

Bc. Pavla Vladyková

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie

Studijní program politologie

Diplomová práce

Konstrukce české národní mytologie

v populární kultuře

Bc. Pavla Vladyková

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Krčál, Ph.D.

Katedra politologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Poděkování:

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Petr Krčál, Ph.D. za cenné rady, připomínky a vstřícný přístup, díky, kterým byla diplomová práce napsána.

Obsah

I. Úvod	6
II. Husitství.....	11
2.1 Jaké byly příčiny husitské revoluce?	11
2.2 Husitská revoluce	12
3. Mýtus a mytologie podle předních českých historiků a Rolanda Barthese	14
3.1 Mýtus a mytologie	14
3.2 Populární kultura v české společnosti.....	16
3.2 Mytologie podle Rolanda Barthese.....	19
4. Formování české národní identity	22
4.1 Národ.....	22
4.1 Národní identita a česká národní identita	23
5. Stanovená kritéria pro hodnocení zvoleného mýtu husitství/Jan Žižka	30
6. Husitství/Jan Žižka ztvárněný ve filmové populární kultuře	36
6.1 Pojetí Jana Žižky podle režiséra Otakara Vávry.....	36
6.2 Pojetí Jana Žižky podle režiséra Petra Jákla	37
6.3. Jan Žižka ztvárněný v seriálech/dokumentech	39
6.3.1 Dokument Jan Žižka z Trocnova	39
6.3.2 Životopisný dokument Největší Čech – Jan Žižka.....	48
6.3.3 Podcasty s tématem Jan Žižka.....	49
7. Husitství/ Jan Žižka ztvárněný v publikacích	52
7.1 Mýtus Jan Žižka podle Petra Čorneje	52
7.2 Husitství podle Vladimíra Lišky	55
7.3 Pojetí Jana Žižky podle historiků Zdeňka Lešáka a Michala Kociána.....	58
7.4 O Janu Žižkovi očima Aloise Hůlky	59
7.5 Vnímání Jana Žižky očima Josefa Pekaře.....	61
8. Závěr diplomové práce.....	64
9. Seznam literatury	68
10. Resumé.....	70

I. Úvod

Tématem této práce je analýza národní mytologie v populární kultuře. Zde se zaměřím na jedno z klíčových období nejen českých, ale i evropských dějin, a to na dobu husitskou. Analýze bude podrobena především postava vojevůdce, politika a státníka Jana Žižky z Trocnova (později uváděno z Kalicha), jakožto jednu ze zásadních osobností husitského hnutí. Některými milovanou, jinými nenáviděnou rozporuplnou postavou, někdy označovanou jako *“boží mstitel či světský vůdce“* (Šmahel, 1998, s. 317). Zde využiji publikace významného českého historika a profesora zaměřujícího se zejména na téma husitství, Jana Čorneje (2019) s názvem *Jan Žižka: Život a doba husitského válečníka*, která vyšla k 600 výročí husitské revoluce a svým způsobem oproti vnímání tématu husitství a Jan Žižka jinými autory, se díval jinak. Například se zde autor opírá o nejnovější badatelské poznatky, zaměřuje se více na osobní život Jana Žižky či dílo sepsal odborně, ale i tak, aby bylo čtivé i pro laickou veřejnost. Toto potvrzuje i Otakar Antoň Funda, který prohlásil *„jedná se o dílo mimořádně vysokého odborného standardu. Naše dějepisectví se v něm konečně dočkalo velké Žižkovy biografie, která je moderně, odborně dokonale fundovaná a zároveň čtenářsky velice vstřícná i vůči laickým zájemcům z řad široké veřejnosti.“* (Šofus, 2020). Petr Čornej se snaží poukázat na Žižkovu skutečnou tvář, tvář lapky a náboženského fanatika a dále také, aby obraz Jana Žižky od dětství, přes mládí až po jeho smrt, byl pravdivý. Toto dílo je unikátní i tím, že pracuje i s málem informací o mládí a době, kdy Žižka zastával post hejtmana a v neposlední řadě autor do knihy zakomponoval i své postřehy z cest, různých konferencí. O profesionalitě a unikátnosti svědčí i fakt, že kniha byla psána šestnáct let. Dalším významným dílem je kniha *Světla a stíny husitství: Výbor z úvah a studií* (2011), pojednávající o problematice husitské Prahy, o osobnosti Jan Žižka a formování českého stavovského státu s důrazem na obraz husitství v literatuře a ve filmu, vše přináší ve čtyřiaadvaceti studiích. Do třetice využiji publikaci *Husitská revoluce: stručná historie* (2021), osvětlující populární formou kontext evropských událostí, mentalitu, náboženství, vojenskou strategii husitů a jejich protivníků. Vše v novele krátkých, svižných kapitolách od počátku klíčových aktérů až po vládu husitského krále Jiřího z Poděbrad. Tuto publikaci lze využít jako skvělé čtení i jako doplněk ke studiu. A mnoho dalších autorových publikací. Součástí mé práce bude vymezení pojmu mýtu jako přirozené součásti národních dějin vycházející z Barthesovy

teorie mýtu a zároveň fenoménu populární kultury, jejímž diskursem se také zabývá. (Barthes, 2004).

Tato diplomová práce bude rozdělena na dvě části, na teoretickou a praktickou. V teoretické části nejprve krátce představím obecnou charakteristiku husitské epochy rozdělenou do dvou podkapitol, přičemž obsahem první podkapitoly jsou možné příčiny husitské revoluce a druhá podkapitola popisuje samotnou revoluci. V následující kapitole se zaměřím na fenomén mýtu a fenomén populární kultury. K vymezení využiji díla českých i zahraničních autorů zabývajících se tímto tématem. Jedná se především o koncept Rolanda Barthesa, který svoji teorii včlenil do souboru esejů završeného zobecnující studií o povaze, funkci a dosahu mýtů v moderní západní společnosti. Toto dílo nese název *Mytologie* (1957). I v této kapitole věnující se mýtu využiji poznatky Petra Čorneje o mýtu, které získal během svého dlouholetého bádání. Poukazuje na to, že každý člověk vnímá mýtus z různých pohledů, například podle doby, ve které žije. Sám vnímá mýtus jako skutečnost, která je nějakým způsobem posunuta a žije si vlastním životem, přičemž nemá podobu fungujícího a srozumitelného symbolu (Novotný, Šámal, 2011, s.). Podobně František Palacký, interpretující mýtus z několika pohledů, například poukazuje na nepostradatelnou roli mýtu při utváření národní identity, přičemž v souvislosti s tématem diplomové práce se v následující kapitole zaměřím na utváření české národní identity ve spojení s husitstvím. Zde využiji publikaci věnující se Františkovi Palackému s názvem *František Palacký: Život, dílo, mýtus* (2009), jejímž autorem je Jiří Štaif.

V podkapitole populární kultura v české společnosti se zaměřím například na otázku: Jak bychom definovali populární/moderní kulturu? Je populární kultura důležitá pro společnost? Jak ji společnost vnímá? Zde bude využita publikace Petra Činátla *Dějiny a vyprávění* (2011), kde v rámci tématu diplomové práce využiji část knihy, kde skrze filmovou adaptaci Jana Žižky z rukou režiséra Otakara Vávry v díle Husitská trilogie popíše jeho vnímání zrodu moderních audiovizuálních médií.

V návaznosti na tuto kapitolu se také budu věnovat utváření národní české identity ve spojení s obecným definováním pojmu národ a národní identita. Ve své práci využiji rozsáhlý článek *Competing myths of Czech identity*, jehož autorem je Radek Chlup, religionista působící na filozofické fakultě Univerzity Karlovy (Chlup, 2020). V tomto článku rozdělený do dvou částí Petr Chlup mapuje vývoj národních mýtů od 19. století

do současnosti se zamyšlením nad mýtickou polarizací s odkazem na Františka Palackého a jeho vnímání národní identity skrze husitství.

V páté kapitole popíši zvolená kritéria pro hodnocení zvoleného mýtu Jan Žižka v populární kultuře, respektive ve filmové, literární a hudební tvorbě. Přičemž kritéria budou vycházet z vlastností mýtu, například variabilita a mnohoznačnost, manipulace mýtem, možnost vzniku novodobého mýtu a podobně. Dále vysvětlím, proč jsem si zvolila jako mýtus období husitství se zaměřením na postavu Jana Žižky z Trocnova a proč jsem si zvolila určité mýty s ním spojené. Vysvětlím také, proč a z jakých důvodů bude tato práce přínosná a proč byla využívána kvalitativní srovnávací metoda.

V praktické části se budu věnovat vymezením doby husitské, respektive postavou Jana Žižky ve zvolené populární kultuře, respektive v literatuře, ve filmové a hudební tvorbě z doby před rokem 1989 a v současnosti. Podkapitola věnovaná husitství bude podložena publikací Petra Čorneje *Vnímání husitství v české moderní a postmoderní společnosti* (2014), v níž se věnuje způsobům a proměnám, kterými česká společnost od konce 18. století prošla a které přirozeně ovlivnily vnímání husitství. Od doby, kdy husitství vzniklo jako církevní reforma, přes změnu politické struktury s cílem posílit roli stavů, v době osvícenství se společnost více zaměřuje na sekundární aspekty a zájem o náboženství slábl. Toto vrcholí v období po roce 1948, kdy komunismus vyznává husitský odkaz jako třídní boj. Petr Čornej je rovněž autorem rozsáhlého článku, který pojednává o vnímání husitství v české moderní a postmoderní společnosti. (Čornej, 2014). V současné době zájem o husitství klesá.

Základem praktické části, respektive vlastní analýzy bude filmová tvorba věnovaná postavě Jana Žižky, tj. již zmíněného filmu *Jan Žižka* z roku 1955, jehož režisérem je Otakar Vávra. Tento režisér patří mezi nejvýznamnější režiséry filmů a dokumentů o středověku, jeho dalším dílem je například *Jan Hus*. K tomuto tématu se váže i Vávřův film *Proti všem* z roku 1957. Dále také využiji nově natočený česko-americký film nesoucí název *Jan Žižka: zrod vojevůdce*, jehož režisérem je Petr Jákl. Podle jeho slov záměrem nebylo natočit biografii Jana Žižky, ale poukázat na „emoci té doby“, zejména pro české diváky a pro zahraniční diváky poukázat na jedno z významných období českých dějin. *"Chtěl jsem udělat film, který bude mít emoci, kterou ta doba měla,"* (Jákl, 2022, denik.cz). Přestože jsou tyto filmy na stejné téma, jejich záměr je pojatý odlišně, stejně jako popis Jana Žižky. Vnímání Jana Žižky vysvětlím také pomocí dvanáctidílného dokumentu natočený ve spolupráci s českou

televizí roku 2019 s názvem *Jan Žižka z Trocnova*, přičemž autoři v každém jednotlivém díle mapují Žižkův život a v každém díle také vysvětlují jeden z mnoha mýtů Jana Žižky, například, V kterém roce se narodil Jan Žižka? Kdy přišel Jan Žižka o oko? Je považován za hrdinu, nebo lapku? V podobném duchu bude využit dokument Největší Čech mapující významné historické osobnosti českých dějin. Opět natočený ve spolupráci s českou televizí v roce 2005 s názvem Největší Čech – Jan Žižka. Také bude využit jeden z mnoho rozhovorů, podcastu s profesorem Petrem Čornejem na téma Jaký byl skutečný Jan Žižka? Tento podcast vedl Václav Hnátek pod taktovkou akordy Václava Hnátka. Navazující kapitola bude věnována knižní podobě mýtu husitství. Zde se zaměřím na porovnání vnímání Jana Žižky v publikacích před a po roce 1989. Vysvětlím jakými mýty se autoři zabývají a proč.

V kapitole hudební tvorba se zaměřím na vnímání tématu husitství v různých hudebních žánrech, od vážné hudby, například Bedřich Smetana s cyklem básní, přičemž báseň pět pojednává o městě Tábor, kde poukazuje na národ, ideu vlasti po metalovou či rockovou hudbu, například Daniel Landa, Petr Janda, který ve spolupráci s americkou akademií v Berklee a dalšími šedesáti hudebníky nahráli mezinárodní pojetí chorálu, či Arakain. Většina hudebníků se inspiruje husitských chorálem *Ktož jsú boží bojovníci*.

Zvolené kulturní artefakty budou nazírány a analyzovány optikou teorie Rolanda Barthese, ozřejmené v díle *Mytologie* (1957), v němž, mimo jiné, objasňuje a současně demystifikuje „mytické chování“ či mytické postavy. V této souvislosti bude pozornost zaměřena především na vymezení znaků husitství a mytologické rysy postavy Jana Žižky s ohledem na odlišení či naopak konvergenci znaku a označovaného. (De)mytologizující pojetí postavy Žižky bude zasazeno do kontextu vývoje české národní mytologie a zrodu mytologie moderní, která nalézají svoji specifickou reflexi v populární kultuře. (Chlup, 2020) a (Barthes, 2004).

Jádrem celé práce bude analýza Jana Žižky s akcentem na české a okrajově také světové dějiny. Respektive, odkaz Jana Žižky tak, jak ho vidí nejen jeho současníci, i když zde nejsou prameny příliš obsáhlé, dále následující generace, hledající a rozvíjející jeho odkaz, ale i tak, jak se jeví nám v 21. století. Toto téma jsem si zvolila z několika důvodů: prvním z nich je to, že toto téma je úzce spjaté s oborem, který jsem vystudovala (obor dějiny na Fakultě filozofické ZČU) a učím dějepis na soukromé střední škole. Dále si myslím, že toto období je velmi významné pro národní dějiny a

odkaz Jana Žižky se promítá i do dnešní doby. Jan Žižka je považován za velmi významnou i zajímavou osobnost, a to díky rozdílným a sporným názorům na jeho osobu. Pro někoho je národním hrdinou, pro jiné lupič a lapka. Například Eva Doležalová z Historického ústavu Akademie věd ve svém díle *Hus-Husitství–Tradice–Praha: Od reality k Mýtu a Zpátky* (2020) tvrdí, že jediné, co o původu Jana Žižky víme je, že pocházel ze zemanské rodiny, jeho rodiče nebyli zcela nemajetní a pocházeli z jižních Čech Doležalová, rok: strana). Narodil se pravděpodobně kolem roku 1360. Protože první písemné zmínky o něm pochází z roku 1378, v těchto pramenech vystupuje Žižka jako osoba způsobilá k právním úkonům. Na další listině z téhož roku přiznává s dalšími zemany dluh ve výši tří kopu u českobudějovických lichvářek. Další zmínkou je pak prodej pozemků v roce 1384. Historikové vědí, že byl Jan Žižka dvakrát ženatý, první manželkou byla Kateřina, o které se hovoří v souvislosti s prodejem statku roku 1384, který prodal zřejmě v době, kdy začal opouštět svoje rodové zázemí před přesunem do Prahy. Listina je dnes uložena v českobudějovickém archívu. Z pramenů se posléze vynořuje až v roce 1419, kdy se jako přívrženec Husova učení zúčastnil první pražské defenestrace. Polská kronika Jana Dlugosze informuje, že Žižka byl žoldněrem ve službách polského krále Vladislava II. Jagella. Co se týče věrohodnosti informací, které se dochovaly poté, co se Žižka proslavil jako neohrožený vojevůdce, to je ještě problematičtější. Pro katolíky se stal symbolem husitského kacířství a demonizovanou postavou. Toto také zohledňuje ve svých studiích a publikacích o husitské revoluci a osobnostech Jiří Jurek, například v publikaci *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce* vydané v roce 2007.

Z výše uvedeného vyplývá, že cílem diplomové práce je poskytnout interpretaci toho, jakým způsobem je mýtus (re)produkován v populární kultuře. V rámci tohoto cíle jsem si položila několik otázek, na které budu odpovídat v jednotlivých kapitolách. 1) Jakými praktikami dochází k dekonstrukci národního mýtu husitství? 2) Jakým způsobem je mýtus husitství reflektován, respektive konstruován či dekonstruován v současné filmové tvorbě? 3) Jakým způsobem se mýtus husitství přerodil do žánru populární kultury? 4) Jak je reflektována postava Jana Žižky před rokem 1989 a v současnosti?

II. Husitství

Doba Husitská je jednou z nejvýznamnějších epoch českých dějin a je jí přisuzován vznik české reformace, která je spojována s mistrem Janem Husem jako zakladatelem. Toto období mělo velký přínos do evropského duchovního dědictví. Největším problémem je různá interpretace samotných husitských válek, které se v 19. století promítly i do českoněmeckých vztahů a sehrály velkou roli v české moderní historii.

2.1 Jaké byly příčiny husitské revoluce?

Česká koruna stále nebyla centralizovaná a vznikající stavy, tzv. vyšší a nižší šlechta a města, stále neměly ukotveny funkce a stát se tak jeví jako nestabilní a toto zřejmě vedlo k husitské revoluci. Husitství lze rozdělit do čtyř forem: městské husitské svazy bratrstva, strany a obce (nejdůležitější, pražský městský svaz), husitská šlechta a její spojenci (měšťanstvo a církev), lidové kacířství. Hlavním symbolem husitské revoluce se stal boží Kristův zákon jakožto nejvyšší a závazná pravda i norma, která by byla dostupná všem věřícím skrze bibli a autority.¹

Jednou z významných osobností, které měli vliv na utváření husitské revoluce, byl český náboženský myslitel, kazatel a reformátor Mistr Jan Hus, narozený roku 1371 v Husinci u Prachatic. Po studiu na pražské univerzitě získal roku 1396 titul mistra svobodných umění, následně začal přednášet a nechal se vysvětit na kněze a od roku 1402 kázal v Betlémské kapli, zejména s tématy kritiky bohatých církevních hodnostářů a nešvarů panstva. Svým kázáním si získal obdiv napříč společnostmi, neboť lidé byli nadšeni, že mohou slyšet názory, které sami nemohli vyslovit. Jan Hus kázal učení Jana Viklefa a obhajoval jeho knihy, čímž si proti sobě poštval církevní vrchnost. Jan Hus byl ale chráněn králem Václavem IV. a královnou Žofíí, čímž jeho kázání byla tolerována. Ovšem roku 1408 se situace mění a arcibiskup přikázal odevzdat veškeré Viklefovy spisy, které byly roku 1410 spáleny jako kacířské, také zakázal kázání jeho učení a na Jana Husa uvalil klatbu (zákaz kázání a konání církevních obřadů), proti tomuto se Hus odvolal skrze Kristovo učení, přesto opouští Prahu, ale v Čechách zůstává, neboť Čechy znamenaly pro Husa bezpečí, král ho nemohl vydat soudu, protože by české království bylo nařčeno z kacířství. Nebezpečí přichází z Kostnice.²

---

¹ JUROK, Jiří, *P=ěříčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 9-10.

² ČORNEJ, Petr, *Jan Žižka: Život a doba husitského válečníka*, Praha, 2019, s. 114.

Husovo učení dalo vzniknout husitskému hnutí, české reformaci, snaha změnit katolickou církev a vydání Dekretu kutnohorského, zásluha na reformě českého pravopisu (používání čárek, dbal na čistotu jazyka).³ Za své hlásání, že pokud církevní hodnostář a panovník žijí v těžkém hříchu, nemohou vykonávat svůj úřad, byl pozván do Kostnice 11. října 1414, aby všechny účastníky přesvědčil o svém učení. Cestu do Kostnice neodmítal ani král Václav IV., Zikmund Lucemburský a ani sám Hus v domnění, že bude moci křesťanské fórum přesvědčit o své pravdě a interpretaci božího zákona.⁴ Dialog mezi koncilem a reformním učencem vyústil v tragické rozuzlení, Hus církevní elitu o své pravdě nepřesvědčil a byl odsouzen k trestu smrti upálením, který byl vykonán 6. července 1415 na hranici určené kacířům.⁵ Rozhodnutí koncilu vyvolalo vlnu nevole v českých zemích, například mistr Jakoubek odmítl uznat zákaz kalicha, čeští a moravští šlechtici ustanovili v září 1415 reformní svaz, hájící svobodu kázání slova božího v duchu Písma svatého a schválení textu stížnosti, určenému kostnickému koncilu, obsahující protest proti odsouzení nad Janem Husem, o kterém smýšleli jako o dobrém a spravedlivém člověku. Následně dochází k různým krveprolitím, zejména v Kutné Hoře v únoru 1416, kdy byl ubit purkrabí Racka Kobyla. Toto ovlivnilo i trocnovského hejtmana Jana Žižku. Pod záminkou nápravy duchovenstva a potrestání viníků Husovy smrti se množily útoky na církevní instituce, spojené se záborem církevních platů, důchodů i hmotných statků, především dvorů a vinic, zejména v okolí Prahy.⁶

2.2 Husitská revoluce

V období od 2. poloviny 14. století do 20. let 15. století se formovalo reformní hnutí, přičemž husité reagovali na špatné poměry v církvi i celé společnosti a požadovali odstranění společenských rozdílů, nastolení spravedlnosti. Tohoto nedosáhli, ale došlo k jiným událostem, například k sekularizaci, tzv. zesvětštění církevního majetku, kterého se chopil ne jeden rod, například Rožmberkové.⁷

Smrt Jana Husa a neuspokojený požadavek novoměstských husitů o navrácení náboženských poměrů vyhrotilo situaci mezi husitskou a katolickou stranou a vedlo

---

³ ČORNEJ, s. 113.

⁴ Kolektiv autorů, *Hus, husitství, tradice, Praha: Od reality k mýtu a zpátky*, Praha, 2020, s. 10-11.

⁵ ČORNEJ, Petr, *Jan Žižka: a doba husitského válečníka*, Praha, 2019, s. 118-119.

⁶ Tamtéž, s. 122.

⁷ ČORNEJ, Petr, *Světla a stíny husitství: Události – osobnosti – texty – tradice*, Praha, 2020, s. 9 – 29.

k pražské první defenestraci konané 30. července 1419. Radikální husité v čele s Janem Žižkou z Trocnova svrhli nenáviděné členy městské rady z oken a získali všechny tři pražské radnice. Krátce po vypuknutí husitského hnutí a po rozšíření do celého království bylo jasné, že husité se rozdělí na dva proudy, tzv. radikály a umírnění. K principům Jana Husa se hlásila husitská šlechta, přívrženci kalicha a část Pražanů. Radikálové odmítali nástup Zikmunda Lucemburského na český trůn, navrhovali vlastního kandidáta.⁸ Přestože se v mnohém neshodli, tak úplná shoda panovala v obsahu husitského programu, tzv. čtyři pražské artikuly schválené v květnu 1420, které obsahovaly svobodu kázání slova božího, zákaz světského panování církve (zabrání majetku církve), vykořenění smrtelných hříchů (tvrdé tresty smrtelných hříchů), přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobu (tělo i krev Páně).⁹

Evropa husitské hnutí považovala za heretické a snažila se ho zlomit vojenskou silou, s tímto přichází samotný papež a římský a uherský král Zikmund Lucemburský, který se přidal na stranu papeže poté, co nebylo uznáno dědičné právo na český trůn. Společně zorganizovali křížové výpravy, které skončily nezdarem pro křižáky, a Zikmund si uvědomil nutnost vyjednávat s husity o jejich požadavcích. K jednání dochází v Basileji a v čele husitů stanul Prokop Holý.¹⁰ Na basilejském koncilu, který byl svolán poté, co se spojili katolíci a umírnění a po bitvě u Lipan v roce 1434 dochází k sepsání dohody tzv. basilejských kompaktátů 5. července 1436 v Jihlavě. Husitská církev byla chápána jako autonomní součást římské církve, přestože papež kompaktáta oficiálně neuznal. Zikmund Lucemburský byl uznán českým králem. Husitská revoluce se tak roku 1436 uzavřela. I po skončení husitského hnutí naráželo soužití katolíků s husity na různé překážky.¹¹ Konflikt byl vyřešen roku 1458 nástupem Jiřího z Poděbrad na český trůn, i přestože, byl jedním z vůdců husitské strany, nepocházel z dynastického rodu a celá Evropa ho pokládala za kacíře. Jiří z Poděbrad se ukázal jako dobrý král dvojího lidu (husitů a kacírů).¹²

---

⁸ ČORNEJ, Petr, *Husitská revoluce: Stručná historie*, Praha, 2021, s. 22-23.

⁹ Tamtéž, s. 14.

¹⁰ ČORNEJ Petr, *Husitství a husité*, 2019, s. 270.

¹¹ ČORNEJ, Petr, *Husitská revoluce: Stručná historie*, Praha, 2021, s. 140-146.

¹² ČORNEJ, Petr, *Světla a stíny husitství: (Události – osobnosti – texty – tradice)*, Praha, 2020, s. 406-410.

3. Mýtus a mytologie podle předních českých historiků a Rolanda Barthese

Cílem této kapitoly je vysvětlit, jak čeští historikové vysvětlují základní pojmy, jak jsou pochopeny a chápány. Pojmy, které se s tímto tématem pojí a jaký význam mají pro následující kapitoly. Mezi základní pojmy řadíme mýtus, mytologii a také populární kulturu. V druhé části kapitoly vysvětlím pojetí mýtu a mytologie podle francouzského strukturalisty Rolanda Barthese.

3.1 Mýtus a mytologie

Mnoho českých historiků a autorů píšící rozdílné žánry, od dětské literatury, přes beletrie až po odbornou literaturu narazili na pojem mýtus a zakomponovali ho do svých publikací, přičemž každý ho vnímal jinak. Jedním z předních historiků zabývajících se mýty je profesor Petr Čornej, který se celoživotně věnuje badatelství ohledně kontroverzně vnímanému období našich dějin – husitství. Sám vnímá mýtus jako jednu z možností, jak utvářet národní identitu. Své pojetí mýtu vztahoval zejména na husitství. Svými díly významně přispěl k vytvoření objektivního náhledu na tuto epochu, odlišný názor od ideologicky pokřiveného pohledu marxistické historiografie po roce 1948. Ve svých mnohých publikacích se věnuje vnímání mýtu s přirovnáním právě k epoše husitství a zejména pak ve spojení s postavou Jana Žižky. Ve svých knihách se nesnaží adorovat kult husitů, ale snaží se rozkrývat mnohé mýty s nimi spojené, a které komunisté rádi využívali ke své propagaci, když vnímali husity jako předobraz beztřídní společnosti. Husitskou revoluci vnímali jako možnou utopii, která se nenaplnila, ba naopak výrazně přispěla k demokratizaci Čech.¹³

Podobně František Palacký, který vnímá mýtus z několika pohledů, za prvé jako součást, respektive základ každé civilizace, které nám prostřednictvím mýtu poskytují data o jejich kultuře. Mýty podle něho nesouvisí s legitimizací moci či soupatřičností, nýbrž s potřebou společenského estetického kódu, jenž se snaží zakotvit sounáležitost též ve společném vkusu. Také mýtus slouží k utváření moderních národních identit. Mýtus tak může vytvářet svoji nepostradatelnost. Zároveň Palacký spojuje mýtus s neodolatelnou magickou silou, která nás vtahuje do daného příběhu se snahou čtenáře poučit a se snahou přimět čtenáře se také zamýšlet.¹⁴ Lze u něj určit tři definice vnímání

---

¹³ NOVOTNÝ, Robert, ŠÁMAL, Petr a kol, *Zrození mýtu: Dva životy husitské epochy*, Praha, 2011, s. 5-10.

¹⁴ ŠTAIF, Jiří, *František Palacký: Život, dílo, mýtus*, Praha, 2009, s. 8-11.

mýtu. První z nich klade důraz na vnímání obsahu mýtů, když říká, že jde o obrazotvorné legendární příběhy, jejichž hlavními postavami jsou hrdinové a hrdinky, které mohou být zároveň i historickými postavami. V případě mé diplomové práce se jedná o Jana Žižku, ovšem s otázkou, zda se jedná opravdu o hrdinu nebo spíše zápornou postavu. Mýtus je vnímám jako důvěryhodný, spásný či jinak povzbudivý. Lidé v nich vidí posílení jejich očekávání, že se jejich tužby naplní nebo se naplní v blízké budoucnosti. Podle Františka Palackého druhou definici mýtu ho vnímáme nejen jako barvitě příběhy, ale i jako hodnotová paradigmata, protože obsahují univerzální vzory pro pohotovou orientaci v proměnách historického času. Poskytují návod, jak lze hodnotově sjednotit skutečnosti, které jsou rozporuplné, a obtížně se v nich orientujeme a sami je můžeme vnímat jako něco, co nás životně ohrožuje. Toto lze přirovnat k modernímu nacionalismu, který hledá pojítka v době, kdy se svět prudce mění a vztahuje skupiny lidí do neznámých situací, kterých se obávají. Do třetíce definic, mýtus lze chápat jako významové struktury, v jejichž středu nalezneme vyjádření kolektivních emocí a přání. V tomto smyslu lze mýtus chápat pozitivně i negativně. V prvním případě se zdůrazňuje netolerantnost těch, kteří sdílejí společné symboly prostřednictvím rituálů vůči těm, co do tohoto společenství nepatří a proto musí být obětováni, respektive je nutné se jich zbavit. Tento přístup k mýtu využil v době nacismu německo-americký filozof Ernst Cassirer. V druhém případě mýtus má schopnost vytvářet pozitivní společenské vazby s respektem k tomu, že v každé společnosti existují limity tolerance mezi jejími identitními mýty na straně jedné a jejími negativními mýty, obsahujícími nepříznivý obraz toho druhého, jenž je cizí protože nevykazuje shodné či podobné kulturní znaky. Tento toleranční limit vnímají politologové za proměnlivý antropologický fenomén nacházející se v každé kultuře. A zároveň skrze analýzu negativní a pozitivní mytologie lze posílit prvky tolerance na úkor xenofobie.¹⁵

František Palacký poukazuje na obnovu starých mýtů, které se snaží čelit nástupu modernity. Také poukazuje na to, že bychom se měli nad mýty zamyslet a snažit se je nejen pochopit, ale i poučit se z nich. Přeci jen jsou součástí naší kultury, přičemž každá kultura vnímá stvoření světa, člověka, příběhy o bozích jako základ své kultury a vědomostí.

---

¹⁵ ŠTAIF, s. 11-13.

Dnes vnímáme české mýty či mytologii spíše jako pověsti, báje či legendy. Pověstí rozumíme ústně předávaný příběh, vázaný k reálnému místu, předmětu, k historické události či historické osobnosti, obsahující i kouzelné nebo zázračné motivy. Prvopočátky spojujeme s pradávnými lidskými společnostmi. Pověst vytváří historický narativ z důvodu odkazování na snadno ověřitelné geografické a topografické údaje, zároveň je interpretována chybně jako pravdivá, protože tak byla vyprávěna. Pověst jako taková ale nemusí vždy popisovat skutečnou historickou událost, proto by bylo lepší definovat pověst jako tzv. historizující vyprávění.

3.2 Populární kultura v české společnosti

Jak bychom definovali populární/moderní kulturu? Je populární kultura důležitá pro společnost? Jak ji společnost vnímá? Populární kultura je často interpretována jako výtvar masové společnosti nebo určená pro masovou společnost. Pojem populární kultura je již tak známý v celé společnosti, že většina autorů zabývajících se tímto fenoménem nepocitují potřebu nikterak pojem vymezovat. Většinou odkazují na fakt, že ji považují za ekvivalent masové kultury. Existuje mnoho různých definic populární kultury. Každá generace ji vnímá jinak, například dnešní generaci ji vnímá jako mainstream, jako nějaký soubor myšlenek, postojů, názorů, memů datujících se do počátku 20. století. Jejich pojetí kultury můžeme označit jako popkultura, která je většinou zaměřena s kulturou masovou. Popkultura je úzce spojena s hromadnými sdělovacími prostředky a s každodenním životem člověka. Populární kulturou označujeme zábavu pro široké masy lidí, patří sem například hudba, filmy, seriály, četba, divadelní představení, televizní představení a videohry.

O populární kultuře v souvislosti s tématem této práce hovoří také Petr Činátl ve svém díle *Dějiny a vyprávění* (2011). Vidí nástup moderních audiovizuálních médií a s nimi spojené pokusy o filmové adaptace příběhů národních dějin. V této práci se zaměřením na husitskou epochu, výrazně rozšiřuje možnosti sdílení „obrazů“ minulosti, jenž by konstituovaly sdílenou historickou paměť. Toto vnímá jako zdroj technologie paměti. Zejména v 50. letech dochází v prostředí historicky motivovaných velkofilmů jak z perspektivy narace, tak z perspektivy recepce příběhu k dekonstrukci osobní paměti a zároveň k rozšíření obrazů minulosti. Obrazy filmového plátna si rychle získali velkou oblibu a přesvědčivost, díky snadnému porozumění a působivému zpracování a kvalitnějšímu prožitku. Jednoduše se stačilo jen dívat na plátno a vnímat daný

historický příběh. Čtenáři se tak změnili na diváky. Již se nesdílela pouze fotografie, zápletka nebo charakteristika postav vyprávěním, ale také i vizuálně.¹⁶

Husitskou Trilogii Otakara Vávry z let 1954 – 1956 Petr Činátl vnímal jako jednu z prvních historických velkofilmů, přičemž byla natáčena na motiv Aloise Jiráska. Zde sleduje principy manipulace s historickými událostmi či historickými postavami. Všimá si zde různých triků a persvazivních taktik, snažící se přesvědčovat, získávat a ovlivňovat lidi kolem. Například pomocí dvojrole se snahou navázat pocit komplementarity, propojení odlišných historických postav.

První díl se inspiroval Jiráskovým dílem Husitská trilogie, dramatem Jan Hus s vlivem Františka Palackého a jeho díla *Dějiny*. S rozdílem, že Otakar Vávra se na rozdíl od uvedených autorů zabývá více historickými fakty a zároveň oba autoři se museli spokojit pouze s tím, že museli děj komponovat do komorních scénografií. Naopak Vávra umožňuje divákovi účastnit se velkolepých scén. Obraznost filmu se jeví jako pravdivá, důvěrně známá, poněvadž navazuje na tradici české historické malby, př. kostnický koncil je koncipován podle slavného Brožíkova obrazu. Věrnost podtrhuje fakt, že například bitva u Sudoměře byla natáčena na stejném místě a dokonce i ve stejný den. Na rozdíl od divadla, kde bylo těžké, prakticky nemožné zinscenovat masové scény, tak naopak ve filmu toto šlo. Například význam národa se tak mohl naplno projevit a divák mohl vnímat jeho „sílu“, zejména lze poukázat na jeho obelhávání ze strany církve, týrání hamižnými pány, bezpráví a násilí, ale také poukázat na jeho snahu bránit se.¹⁷

Na rozdíl od historiografie, film snáze přesvědčí diváka o významu společných dějin. Persvazivní funkce filmového vyprávění o kolektivní historii může výrazně posílit v případě diváka, který se snáz nechá o „pravdivosti“ dějin přesvědčit pouze shlédnutím filmu a naivně se spolehne na jeho realističnost. I sám režisér Vávra poukazuje na to, že natočil „hraný historický dokument“. Zásadní rozdíl mezi literárním a filmovým zpracováním husitství tkví v potenciálu audiovizuálních médií vyprávět dějiny mimo rámec jazyka. Působivost a přesvědčivost filmového zobrazení lze vnímat již z obrazu. Na rozdíl od Tyla a Jiráska, kteří o všem museli čtenáře pracně přesvědčit jazykovými argumenty, které byly často složité, dostávali se do konfliktu. Filmové zpracování již nepotřebovalo jazyk, mnohdy stočí pouze obraz a divák již může vnímat

---

¹⁶ ČINÁTL, Petr, *Dějiny a vyprávění*, Praha, 2011, s. 247.

¹⁷ ČINÁTL, s. 248.

charakteristiku nejen postav, ale i celého děje. Lze zde vnímat i selhávání jazyka, přestože nepřátelské strany mluví stejným jazykem, nejsou schopny domluvit se. Zároveň Činátl zde poukazuje na možnost, že jazyk, slova mohou lhát, kdežto obraz nikoli.¹⁸

Část kapitoly Činátl věnuje vnímání a popisu postav ve filmové tvorbě. Jejich charakter více než promluvy popisuje jejich fyziologie postavy, jejich grimasy, gesta, držení těla či výraz tváře. Otakar Vávra se ve své trilogii snažil pomocí audiovizuálních médií poukázat na rozdílné vnímání všech stran husitského hnutí a kontrastu mezi nimi. Divák ve filmovém zpracování si může lépe povšimnout rozdílu ve fyziologii postavy, přičemž husité jsou statní, silní, vysocí muži, přesto, že vše skrývají pod šaty. Postavy pánů nebo kněží skrývají svou pravou tvář pod kápí. Železní pánové zase pod helmami, maskami. Celkově se dá říci o Vávrově husitské trilogii, že to jak vnímá rozvoj audiovizuálních médií, jak jsou popisovány postavy a podobně je spojováno s tím, aby to vyhovovalo komunistické ideologii.¹⁹ Petr Činátl tuto kapitolu zakončuje větou „*Vyprávění se ocitá ve službách ideologické manipulace, jenž útočí především na diváka.*“ (Činátl, 2011, s. 258). Otakar Vávra o své historické trilogii tvrdí: „*Rozhodně se nejedná o žádný únik do historie.*“ (Činátl, 2011, s. 258).

S rozvojem populární kultury se rozvíjí také hudební forma. Přičemž husitství má zde značný vliv. Zejména husitský chorál „Ktož jsú boží bojovníci“, považovaný za husitskou hymnu, která měla povzbuzovat husity a vystrašit nepřátele. Petr Čornej toto vysvětluje tím, že u husitů vzbuzovala pocit soudržnosti a utvrzovala je v přesvědčení o správnosti jejich zápasu a nepřátele se báli, protože byla slyšet již na míle daleko a nepřátele ji vnímali jako tzv. hřmění a vytvářela v nich obavu mnohoznačné přesily.²⁰ Píseň je do dnes označovaná za anonymní, poněvadž se nepodařilo zjistit, kdo je jejím autorem. Podle Petra Čorneje by autorem měl být tábořský kněz Jan Čapek (Čornej, 2016, s. 76).

Touto písní se inspirovali mnozí hudebníci současné generace, ale i generací minulých. Na tradici husitského zpěvu navazují i čeští skladatelé, například Bedřich Smetana s cyklem symfonických básní, přičemž báseň *pět* pojednává o městě Tábor, kde se snaží spojit jednotnou ideu vlasti, národa a slávy. Také Josef Suk a jeho

---

¹⁸ Tamtéž, s. 249 – 255.

¹⁹ Tamtéž, s. 256-258.

²⁰ ČORNEJ, Petr, *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, Praha, 2016, s. 76.

symfonická báseň *Praga*, pojednávající o obsazení Prahy vojskem Jana Žižky roku 1424.

Téma husitství se prolíná i do současné hudby, do různých hudebních žánrů, od vážné hudby až po rockovou a metalovou hudbu. Většina hudebníků ve své tvorbě znázorňuje husitský chorál *Ktož jsú boží bojovníci*. Z ústřední melodie chorálu vychází česká metalová legenda Arakain, která roku 1997 vydala skladbu Chorál, ve které popisují, jak síla chorálu napomáhá husitům dodávat odvalu a soudržnost a naopak nepřítelům odebírá chuť bojovat. Husité mají bojovat ve jménu spravedlnosti.

Jedním z významných českých hudebníků je rockový zpěvák Petr Janda, který nahrál s Milošem Doležalem kytarové party ve spolupráci s americkou akademií Berklee College of Music v Bostonu a dalšími šedesáti hudebníky ze šesti kontinentů pěveckou verzi chorálu. Ke spolupráci pomohl hudební producent a táborský rodák Miroslav Váňa působící na univerzitě v Bostonu. Patrony tohoto jsou hudebníci, kteří získali za svou hudbu ceny Grammy, například Olle Romo. Tento počín je velice zajímavý z několika důvodů, jedná se o verzi v duchu současné hudby, ale stále zachovávající a respektující historickou hodnotu dané skladby, přičemž každý hudebník přidá část svého žánru i kultury. Petr Janda k tomuto počínu napsal: *projekt Ktož jsú boží bojovníci bude pro město Tábor hudebně, umělecky a historicky důležitá událost. Je zcela neopakovatelný a přinese městu publicitu. Vzniklé materiály budou skvělou propagací České republiky a města Tábor po celém světě*“ (Marek, 2020, [iDNES.cz](https://www.idnes.cz)).

3.2 Mytologie podle Rolanda Barthes

Roland Barthes je jedním z předních francouzských strukturalistů, esejista, literární kritik. Zabývá se sémiologií, naukou o mýtu tzv. mytologií. Věnuje se moderní mytologii a poukazuje na různé protiklady společnosti, populární a moderní kulturu. Ve své publikaci *Mytologie* (1957) se zabývá významem pojmu mýtus, který aplikuje na popis dobových aspektů konzumní společnosti. Zde se zaměřuje na každodenní sociální život v období 50. let 20. století, který popsal v 53 esejích. Také se snaží teoreticky pohlížet na tzv. Mýtus dnes, přičemž se snažil vytvořit ucelenou teorii fungování moderního mýtu a zároveň analyzovat moderní mýty spjaté s populární, komerční kulturou a masovou komunikací, provázanou s marxistickým pohledem na buržoazii. Samotný mýtus nevnímal jako příběh bez zjevného autora, ale poukazoval na něj jako na tzv. určitou promluvu, přičemž mýtus může být cokoli (film, reportáž, fotografie,

divadlo, reklama, psaný jazyk, vše co slouží jako opora pro promluvu). Promluva má zachycovat skutečnosti, které upoutali naši pozornost a chceme se s nimi podělit nebo vyjadřuje náš postoj k dané skutečnosti. Barthes se domnívá, že bychom si měli uvědomit a chápat mýtus jako systém komunikace, nějaké sdělení, jako určitou formu. Mýtus je příběh, který má upozorňovat a přesvědčovat, konstatovat fakta, tvářit se přirozeně a vyzývat čtenáře k tomu, aby si příběh přečetl a zamyslel se nad ním, respektive zaměřil na otázky „jak?“ a „proč?“ než na otázku „co?“. Je zde vidět snaha dovést vnímatele k pochopení obsahu.²¹

Ve své knize *Mytologie* se věnuje analýze jednotlivých mýtů pomocí sémiologie, přičemž má ambici být vnímán jako odborné pojednání. Přesto Barthesovo psaní obsahuje nejen prvky analytiky, ale i beletričnosti, přičemž beletričnost je jeho výrazným znakem, klade důraz na detail. Lze u něj vidět částečné vyjadřování literárním projevem. Beletristické prvky Barthes využívá v místech, kdy si není jistý argumentem nebo ho nelze najít, využívá tak například metaforu či zakomponuje tzv. vyprávění příběhu. Nejlépe lze Barthesovo pojetí poukázat prostřednictvím mytologického rozboru fotografie z obálky francouzského časopisu *Paris Match*, na které se nachází francouzský salutující černošský voják. Lze mýtus vnímat i jako možného manipulátora se snahou vštípit člověku určité hodnoty, ideologii. Stejně jako mnozí autoři i Barthes vnímá mýtus skrze sémiologický systém, přičemž vnímání tzv. označované, označující a do třetice znak. Př. označovaného mohou být jakékoliv mýtické promluvy (fotografie, obraz, plakát, rituál, předmět). Všechny vedou k tzv. označujícímu, kdy pohlížíme na hodnoty mýty, mýtus zde vidí pouze jeden význam, dochází k redukci na prostou řeč.²²

Roland Barthes vychází a navazuje na pojetí mýtu Clauda Lévi-Strausse, který ovšem vysvětluje mýtus antropologicky, to znamená vymezení v protikladu kultura a příroda. Kdežto Roland Barthes vysvětluje pojetí mýtu sémioticky, které lze rozdělit na dva typy, přičemž se jedná o vymezení historické vyprávění o minulosti a zároveň se jedná o výklad přítomnosti a budoucnosti. Z počátku vychází z Lévi-Strausseových myšlenek. Později se zaměřuje spíše na politický pohled mýtu. Vnímá podobnosti moderních mýtů, kterým se věnuje s archaickými mýty. I přes snahu v každém popisovaném mýtu obnovit význam historie a poukázat na ni, nedokázal vysvětlit

---

²¹ BARTHES, Roland, *Mytologie*, 1957, s. 107-109.

²² BARTHES, s. 115-119.

rozdíly mezi těmito kategoriemi mýtu. Proto lze označit Barthese jako vypravěče a ne historika jako byl Lévi-Strausse.²³ Respektive dnes na Rolanda Barthese pohlížíme právě jako na onoho vypravěče, pokud budeme chápat jeho dílo jako soubor esejů objasňující povahu, funkci a dosah mýtů v moderní západní společnosti a také jako nástroj k přeměně dějin na přirozenost.

Ve své práci budu nahlížet na mýtus podobně jako Roland Barthes. Jehož interpretace není založena na obsahu mýtu, ale na jeho převyprávění, sdělení, které zahrnuje i popis toho, co daný mýtus znamená, co vypráví, zda je v nich něco skryto nebo také zda a jak ovlivňuje člověka. Podobně jako u Barthese bude i v této práci vysvětlován mýtus z pohledu sémiologie, to znamená určení označujícího, označovaného a znak. Tedy nahlížení na mýtus z hlediska smyslu a formy. Podobně jako Barthesova práce, bude i tato diplomová práce nahlížet na mýtus jako na ideologii, poněvadž mýtus je často spojen s daným obdobím a zásadami dané ideologie. Jak také bude viděno v různém zpracování Jana Žižky v populární kultuře.

---

²³ ČEŠKA, Jakub, *Zotročený mýtus: Roland Barthes*, Praha, 2010, s, 254.

4. Formování české národní identity

Dříve než se v této části kapitoly zaměřím na utváření české národní identity, je nutné si vysvětlit některé pojmy, které se s tímto tématem pojí a to národ a identita.

4.1 Národ

Definovat pojem národ není jednoduché. Existuje spousta publikací, odborných textů, teorií, úvah, ve kterých se autoři zamýšlejí nad významem. Dnes se nejčastěji využívá jako forma společenství, které se formuje v 18. a 19. století a bývá označena jako moderní národ. V 18. století termín *nation* označoval všechny obyvatele žijící pod stejnou vládou a řídí se shodnými zákony. Obdobně je charakterizováno *la nation* s tím, že je přidán i společný jazyk. Jan Ámos Komenský definoval národ jako soubor lidí, kteří žijí na společném území, mají společné dějiny a jazyk a jsou spjati láskou ke společné vlasti. Národ sjednocuje velkou skupinu lidí, kteří se mohou lišit svým vyznáním, životním stylem či množstvím bohatství, aniž by byla narušena jednota nebo identita národa. Národ bývá sjednocen prostřednictvím dějin, jazyka či vzdělání.²⁴

V 19. století existovaly dva základní proudy, první definoval národ objektivními, empiricky zjištěnými, respektive ověřitelnými rysy a charakteristikami, mezi které řadíme kultury, jazyk v kombinaci s dalšími prvky, jako je politika, vazba na teritorium. Toto prosazovali například anglosaští autoři. Proti tomuto se ohradil Max Weber, který vnímá národ vázaný k prestižním zájmům a mocenské prestiži. Druhý názorový proud podporovali badatelé definující národ subjektivně, tedy tím, zda si skupina lidí svoji příslušnost k národu uvědomuje.²⁵ Ve 2. polovině 20. století stále docházelo k odlišným názorům na pojem národ, ale v některých charakteristikách se shodli, například je národ uznáván teprve tehdy, bylo umožněno doložit, že si jeho příslušníci uvědomují svou sounáležitost. A Smithe vnímal národ jako soubor lidí, kteří sdílí historii, území, mýty, kulturu, ekonomiku a společné zákony a povinnosti. Karl W. Deutsche označil národ za pospolitost komplementární sociální komunikace, která tvoří základ pro společnou kulturu. Hugh Seton-Watson tvrdí, že ke vzniku národa postačí, aby někdo šířil nacionalistická hesla, aby si lidé uvědomili svou sounáležitost.²⁶

---

²⁴ HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha, 2009, s. 16.

²⁵ HROCH, s. 18-20.

²⁶ Tamtéž, s. 21-27.

Dnes tak můžeme říci, že všechny moderní státy jsou označovány jako státy národní, oplývající suverenitou nad příslušníky národa a nad určitým územím. Přestože národní státy jsou po celém světě, jejich původ datujeme do Evropy.²⁷

4.1 Národní identita a česká národní identita

Obecně pod pojmem identita si představíme něco, co nás popisuje, to čím jsem já ať jako individuum nebo člen lidské společnosti. Člověk, který zná svou identitu, dokáže odpovědět na otázky, například kdo jsme, odkud pocházíme, kam směřujeme, co je náš úděl, smysl života a podobně. Člověk jako takový má od přírody potřebu být součástí sociální skupiny, ale také zároveň se chápe jako jedinečné individuum. Snaží se ve skupině najít sám sebe, své postavení, zvýšit si sebehodnocení. Jedinec chápe společnost jako skupinu, která ho ochrání, bude nápomocná a oporou. Národní identitu charakterizujeme společnou historií, územím, jednotným jazykem, náboženstvím, společnými institucemi, společnou vládou, víra v budoucnost národa.

Většina evropských států do 19. století neměla vlastní státní identitu, byly považovány za etnické skupiny. Mezi takovéto státy patřil i český národ, který byl po staletí pod vládou rodu Habsburků, respektive habsburské monarchie. „*Tyto skupiny se nemohly hlásit k žádnému vlastnímu státu, jejich středověká státnost byla oslabena, neměly vládnoucí elity, které by s nimi byly etnicky totožné, a neměly plnohodnotnou tradici vlastního literárního jazyka, respektive opět zde byla tradice narušena.*“ Až pomocí národních hnutí se český národ dostal mezi moderní národy, jedním takovýmto hnutím bylo národní obrození. Tato zkušenost s nadvládou habsburské monarchie je přivedla k obezřetnosti, ale pokud by členství v nadnárodních celcích přineslo výhody, český národ se tomu nebránil. Jednalo se například o ekonomické nebo obranné výhody.²⁸ V 19. století započali Češi utvářet svou národní identitu v protikladu s německým národem, poněvadž s nimi sdíleli geografii, politiku i ekonomiku uvnitř Rakouska-Uherska. Jejich úsilí o národní suverenitu a identitu vrcholí roku 1918 vytvoření Československa, přestože bylo mnohonárodnostním státem. Slováci v tomto viděli vytvoření národní identity a Češi obnovení české státnosti.²⁹

---

²⁷ GIDDENS, Anthony, *Sociologie*, Praha, 1999, s. 555.

²⁸ HROCH, Miroslav, *V národním zájmu: požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě*, Praha, 1999, s. 9-14.

²⁹ HOLÝ, Ladislav, *Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti*, Praha, 2010, s. 12.

Podle profesora Hrocha všechna národní hnutí, jimiž rozumíme cílevědomé úsilí dosáhnout všech atributů zformovaného moderního národa, to znamená odstranit všechny deficity. Hnutí byla plánovaná, měla svoji strukturu a byla rozdělena na několik fází, přičemž každá fáze přinesla něco nového nebo potvrdovala fakta z fází předešlých. Cíle hnutí spočívaly ve formulaci na základě porovnání vlastní situace se soudobými státními národy. Dle profesora Hrocha první fáze spočívala v překonání kulturních a jazykových odlišností tím, že se vytvoří vlastní jazyk a bude se budovat národní kultura. Druhá fáze bude navazovat s cílem překonat politickou nesprávnost příslušníků etnické skupiny a snaha získat právo na politická rozhodování. Tedy zde jsou zdůrazněny požadavky jazykové a kulturní. Ve třetí fázi by mělo docházet k odstranění podřízeného postavení etnické skupiny a vytvoření či zformování národa. Lze v této fázi etnickou skupinu označit za masové hnutí.³⁰ Ve všech třech fázích nesmíme opomenout důležitou složku při vytváření národní identity, a to národní tradice, které jsou utvářeny poukázáním na několik vybraných historických událostí, které jsou ze všech událostí označeny jako důležité, protože existují jako důkaz existence tradice a které si určujeme sami, respektive současnost nebo budoucnost. Tradice konceptualizovaná jako důkaz minulosti, je současně vnímána jako možný ukazující směr budoucnosti, budoucí cesty národa. Tento směr většinou ovlivňuje historie dané společnosti. Tradice oplývá několika funkcemi, jednou z největších je spojení minulosti, současnosti a budoucnosti. Silné tradice mohou národu pomoci například v překonání dosavadního režimu, například roku 1989, kdy tradice demokracie dokázala rozvrátit komunistický režim a nastupující demokracie je vnímána jako návrat k dějinám.³¹ V kontextu celé knihy autor vnímá češství takto: „*Skrze uctívání hrdinů se autokratický, netolerantní, závistivý a často i nekulturní a nevdělaný malý český člověk může považovat za příslušníka demokratického, kulturního a vzdělaného člověka.*“ (Holá, 2001, s. 148.) Autor zde vnímá český národ, balancující neustále mezi vnímáním, jací jsou Češi vlastně národ. Jestli patříme na západ nebo východ, či máme představovat střed? Pokládá si mnohé další otázky, na které hledal odpovědi. Sám poukazuje na to, že každý národ vnímá své dějiny jako „*řadu po sobě jdoucích porážek a selhání*“ (Holý, 2001, s. 117). Hlavním rysem vývoje české identity

---

³⁰ HROCH, Miroslav, *V národním zájmu: Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě*, Praha, 1999, s. 14-16.

³¹ HOLÝ, s. 124.

lze označit schopnost přežít. Poněvadž český národ se vyvíjel pod neustálým tlakem, pod tlakem utlačování, rozdělování a spojováním. Není moc okamžiků, kdyby se český národ postavil za svá práva a bojoval za sebe a za svá práva. Spíše má tendenci v poklidu, potají a v soukromí vytvářet nějaký odpor, který ale nikdy nespátří světlo světa, nikdy svůj názor či odpor nedá najevo. Situace se změní v případě národní krize, kdy jsou české zájmy ohroženy druhými. Holý toto vysvětluje na případě soužití Čechů a Slováků, kdy Češi nikterak veřejně neprotestovali, protože soužití se Slováky nepovažovali za ohrožení a nebylo třeba hlásit se o své češství.³²

Analýzou utváření mýtu na českém území se také věnoval český religionista, publicista a překladatel, působící na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy Radek Chlup, věnující se zejména současnými politickými mýty a rituály. Je autorem článku *Competing myths of Czech identity*, přeloženo jako *konkurenční mýty v české identitě* (2020), ve kterém popisuje současný antagonismus mezi prozápadní liberální demokracií a národní suverenitou z pohledu české národní identity a mýtických narativů. Identifikuje dva mýtické pohledy, významné pro Čechy od 19. století, tzv. konkrétní a univerzální. Oba mají své pozitivní i stinné stránky. Zároveň se věnuje výkladu národních mýtů, partikuláristickými mýty protikladu s univerzálními mýty, mýtu ze strany Františka Palackého, mýtu ve 20. století.³³

Zakotvit nově vytvořenou „imaginaci“ hluboko do mysli a duší příslušníkům národa není zcela snadné. Zásadní roli hraje sdílení příběhu národa z minulosti, které vypráví historici, označovaní jako „budovatelé národa“. Těšili se velké autoritě díky jejich vědeckému přístupu, což jim umožňuje vyprávět skutečná fakta. Historie jako taková připomíná mýtus, který je v tradičních společnostech klíčový pro utváření a legitimizaci kolektivní identity, poněvadž historie je vždy uspořádáním minulosti v termínech, ovlivňováním současného stavu a v důsledku toho poukazováním na naše budoucí naděje a očekávání. To neznamena, že historie je celá mýtická, ale má pouze mýtický potenciál. Historický příběh se stane mýtem, pokud ho vnímáme jako výraz naší kolektivní identity plný dramatu. V 19. století v tomto byli dobří historici, kteří své příběhy obohatili o drama a morální význam a nacionalisté je vnímali jako hlavní tvůrce mýtů, kteří prostřednictvím svých příběhů jako jediní vytvářeli kolektivní identitu.³⁴

---

³² Tamtéž, s. 12 – 17.

³³ CHLUP, Radek, *Competing myths of Czech identity*, Praha, 2020, s. 179.

³⁴ CHLUP, s. 184

Autor se snaží analyzovat české dějiny z pohledu politické identity prostřednictvím dějin vyprávění a odhaluje českému národu kolektivní symbolickou strukturu, pomocí které určí kolektivní identitu zakotvenou v kultuře, kterou poskytuje a ovlivňuje posvátná autorita. Ve snaze definovat mýtus, mýtické příběhy při vytváření národní identity je nutné mýtu porozumět a zamyslet se nad obsahem, a zda obsahuje nějaké ponaučení. Také je nutné rozlišovat hlavní a odvozené mýty. Národ většinou vychází ze svých mýtických příběhů, které popisují významné události či osobnosti jejich dějin. Český národ vnímá mýty jako dlouhodobá základní symbolická usprádaní fungující na základě struktury kultury společnosti a sami si řídí tvorbu dalších mýtů. Podle analytičky Bouchardové, je možné, aby existovalo více mýtů koexistujících v jedné a té samé společnosti, přičemž si mohou konkurovat nebo být doplňovány jinými.³⁵ Například osobnost Jana Žižky, který ve své osobě skrývá mnoho mýtů, mezi největším patří mýtus o tom, zda byl lapkou nebo hrdinou, či kdy a kde Jan Žižka přišel o oko.

Podle Radka Chlupa se národní identita utvářela pomocí národních mýtů, které v 19. století pomáhaly ustavovat moderní národy. Přičemž národní identita existovala již dříve, ale pouze v podobě kultury a sociálního významu. Češi se v té době sice lišili jazykem a tradicemi od Němců, ale nehrálo to žádnou roli. V té době probíhající feudální společnosti se lidé cítili být členem určité skupiny lidí, například poddanými místního šlechtice, panovníka či jen města nebo vesnice. Ale národnost byla až na druhém místě a hlavně nebyla zcela jasná. Změna nastává v 18. století, kdy politickou moc drží v rukou moderní byrokratický stát. S prvním řešením národní české identity přichází období osvícenství a spočívalo v liberálním pojetí státu jako společenství rovnoprávných občanů, kteří participují na demokratických institucích. Ovšem toto je příliš abstraktní a v rozporu s aktuální společenskou nerovností. Proto je nutné pojmout stát jako národní společenství, kdy národ bude sdílet společní kulturní tradice a jazyk, čím na venek bude působit jako jednotné společenství, kde si lidé budou navzájem spřízněni, i když se nikdy neseekali, ale jsou si navzájem rovni a připraveni se podílet na správě své vlasti. Moderní nacionalismus spojuje dva principy státu, a to společenství občanů a kulturně-etnické společenství. To znamená, že kulturně vymezené skupiny se podílejí na politické vládě. To jak je konstruována národní identita závisí na tom, zda se

---

³⁵ Tamtéž.

utváří prostřednictvím univerzálních hodnot nebo přes partikularistickou kulturní a etnickou tradici. Vše závisí na historii, povaze nacionalismu.³⁶

Jednou z významných osobností zabývajících se mýty v českém státě byl František Palacký, označovaný jako Otec národa (nejsilnější mýtus o Františku Palackém), spojený s mýtem společného počátku. Při utváření české národní společnosti, vnímá národ sociálně, kulturně a politicky.³⁷ Zaměřuje se na partikularistické mýty popisující kulturní a historický vývoj národa, čímž se národ odlišuje od těch sousedních. Snažil se poukázat na to, že i český národ má právo být uznán jako rovnocenný a získat suverenitu. Klíčovou roli hraje znovuobjevení slavné minulosti národa, jeho tzv. zlatého věku, společná kultura, sjednocení skupin tvořící národ a určit jednu národní identitu. František Palacký zlatý věk umístil do středověku, poněvadž si myslel, že České království v té době považoval za samostatný úspěšný stát, kterému vládne česká dynastie Přemyslovců. Skutečná velikost českého národa se projevila až v 15. století v době mistra Jana Husa, kdy se Češi stali průkopníky církevních reforem a kritizovali neřesti církve. Následně byl obviněn z kacířství a povolán na kostnický koncil a 6. července 1415 upálen na hranici, čímž došlo k vyvolání husitských válek. I zde Palacký vidí jeden z mnoha mýtů v souvislosti s husitstvím, poněvadž upálení Husa jako jediný důvod vypuknutí války není zcela zřejmý.³⁸

Pro Palackého byli husité klíčoví, poněvadž k nim patřila vyšší i nižší šlechta a hnutí se považovalo za hnutí celého českého lidu s povahou demokratickou. Zde se můžeme setkat s mýtem, zda husité byli zobrazováni nejen jako předchůdci reformace, ale zda i předchůdce moderní demokracie, čímž poskytla českému národu hluboké duchovní a mravní kořeny. Radikální husité byli sice poraženi roku 1434, ale jejich étos přetrvával po celé 15. století, vliv umírněných přetrvával do počátku 17. století. Například Jiří z Poděbrad se pokusil o sjednocení Evropy smlouvou o Nastolení míru v celém křesťanstvu, ale neúspěšně. Za druhé v tom, že přestože půda husitského hnutí byla náboženská, dochází zde k boji mezi českými řemeslnými vrstvami proti bohatším německým rodinám a vyústila v čechizaci českých měst a rozvoji češtiny. Palacký prezentoval neustálý boj s Němci jako hlavní zásadu českého národního vyprávění. Poukazuje na to že, je důležitější příběh o pádu středověkých Čech než o původní slávě.

---

³⁶ Tamtéž, s. 185.

³⁷ ŠTAIF, Jiří, *František Palacký: Život, dílo, mýtus*, Praha, 2009, s. 11.

³⁸ CHLUP, Radek, *Competing myths of Czech identity*, Praha, 2020, s. 186.

V případě Čech k pádu dochází v roce 1526 s nástupem německého rodu Habsburků na český trůn. Habsburkové započali utlumovat samostatnost českých měst a šlechty, začlenění Čech do rakouského císařství. Roku 1618 se protestanti vzbouřili, ale roku 1620 byli poraženi v bitvě na Bílé hoře, která vyústila v popravu 27 českých pánů na staroměstském náměstí roku 1621. Následovala rekatolizace, potlačení češtiny, národního vědomí, řada českých intelektuálů emigrovala. Na konci 18. století byli Čechy téměř katolické a vyšší vrstvy mluvili pouze německy. Až v 19. století byl český národ přiveden k vlastenectví a mnozí intelektuálové, přezdívaní buditelé znovu vytvořili spisovnou češtinu, převyprávěli české dějiny, čímž chtěli dosáhnout legitimizace českých nároků. Partikularistický mýtus je klasickým příkladem „mýtu o porážce“ vyprávějící o představě českého národa jako hrdinského předchůdce reformace, ale následně zobrazuje tragickou porážku s následným dlouhým obdobím rakouské nadvlády, kdy české šlechta přinesla krvavou oběť, která je prezentována jako traumatizující, ale i posilující. Na základě tohoto mýtu, byl český jazyk i kultura vzkříšeny a rozvíjeny v 19. století a Tomáš Garik Masaryk na základě tohoto mýtu přesvědčil západní mocnosti o vytvoření samostatného státu.³⁹

Partikularistický mýtus byl přijat jako vlivný a dlouhotrvající. Češi se začali považovat za národní společenství s jasnou identitou, díky těmto mýtům. Docházelo k pozemkovým reformám, které převážně zahraniční šlechtu připravily o majetek, přičemž mýtus je popisován jako odvrácení bělohorské tragédie. Katolíci se ozývali s nesouhlasem, nemohli přijmout husity a bělohorskou protestantskou šlechtu jako své hrdiny. Dochází tak k doplnění mýtu o křesťanské postavy, které nesouvisí s husitstvím, například Svatý Václav. Během 2. Světové války se Němci snažili mýtus rozbít, ale nakonec došlo k pravému opaku a došlo k potvrzení stereotypů o Němcích, jako o utlačovateli. Palackého mýtus tak opět ožil a označen jako hlavní součást poválečné rekonstrukce a lidí po válce věřili, že je nutné očistit národ od všeho německého. Vyhánění Němců lze považovat za završení husitského boje.⁴⁰ Spurný v časopise s názvem *Osídlování* roku 1946 uvedl že, stejně jako tehdy husitská vojska po porážce zaháněla cizí kordy jen v bitvách obdivovaných celým světem, i tak nyní po největší světové válce, dokončujeme to, co jimi slavně zahájili.⁴¹

---

³⁹ Tamtéž, s. 186.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž, s. 187.

Dávní národní hrdinové nám pomáhají tvořit budoucnost a ovlivňovat přítomnost, zejména tím, že nás ovlivňují a poskytují určitá fakta. Toto můžeme vidět v Palackého mýtu, kdy kontroverzní husité byli pokládáni za anarchistické rebely, ale zároveň bráni jako skuteční hrdinové národa, protože oplývali duchovní a demokratickou hodnotou, za což oni bojovali. Palacký se snažil sledovat etnický původ Čechů a povznést národ na civilizovanou společnost.⁴² V rámci mýtů české národní identity existují rozdíly mezi partikularistickými a těmi univerzalistickými, které spočívají v tom, že první vidí dynamiku národních dějin řízenou vlastními vnitřními pravidly a zdrojem národa jsou mravní hodnoty. Proto je Palackého mýtus partikularistický. Český národ je vnímán jako aktivní subjekt dějin. Češi byli izolováni a ponecháni sami sobě. Podle obrazu minulosti se český národ svými dějinami zapsal do evropských dějin, ale je blokován svými sousedi, protože jejich myšlenky předcházeli dobu. Na Palackého navazuje Masaryk, který přisuzuje českému národu vlastní historickou dynamiku. Husitství vnímá jako předchůdce reformace a moderní demokracie. Snažil se o harmonii mezi oběma mýty. Podařilo se mu vytvořit archemýt, ve kterém se kombinují mistrovské mýty.

Podle Chlupa si musíme uvědomit, že mýty nejsou objektivní popisy skutečností, které lze potvrdit nebo vyvrátit nějakými fakty. Ale jedná se o kulturně zkonstruované příběhy, jejich cílem je poskytnout člověku smysl v sociálních záležitostech. Nesmíme zapomenout, že různé sociální situace si žádají různé příběhy. Mýty definují český národ, jeho jedinečné etnické, kulturní a historické dědictví v souvislosti s oslavou civilizačních, morálních a duchovních úspěchů. Zároveň tvrdí, že v současné době dochází ke sporům mezi zastánci obou typu mýtů. Univerzalisté popisují univerzalistický mýtus jako přínos v tom, že hájí hodnoty demokratické plurality, lidská práva, sociální toleranci, etnické menšiny. Partikularistický mýtus vnímají jako nebezpečný nástroj v rukou populistických politiků, kteří se snaží o obnovení českého nacionalismu. Partikularisté svůj mýtus vnímají jako ochranu národních tradic a suverenity a univerzalistický mýtus vnímají jako ohrožující český národ nezodpovědným západním multikulturalismem a rozpadem země.⁴³

---

⁴² Tamtéž, s. 188.

⁴³ Tamtéž, s. 197-199.

5. Stanovená kritéria pro hodnocení zvoleného mýtu husitství/Jan Žižka

Cílem této kapitoly je stanovení kritérií pro hodnocení zvoleného mýtu husitství/Jan Žižka v populární kultuře, respektive ve filmové, literární a hudební tvorbě. Stanovená kritéria budou vycházet z vlastností mýtu. Mezi kritéria řadíme variabilitu a mnohoznačnost, dále pak role kulturního a politického společenského kontextu, v němž současně mýtus posuzujeme nebo nacházíme a v neposlední řadě manipulovatelnost. Kritérium variabilita a mnohoznačnost vysvětlujeme tak, že každý jedinec, každá společnost, každá generace si vykládá mýtus jinak. Dle tvrzení Rolanda Barthesse platí to, že mýtus je ukradená a navrácená promluva, ale taková promluva, která je navrácená není úplně stejně, jako byla ta odevzdaná, tudíž dochází k jasné dekonstrukci. Osobitým distinktivním výkladem (jeho interpretací) může dojít k dekonstrukci původní podoby mýtu. O což se v této diplomové práci budu snažit.

Dalším stanoveným kritériem bude manipulovatelnost mýtu, tudíž vnímání mýtu v rámci kulturního a sociopolitického kontextu. Poněvadž v tomto kontextu určitým způsobem mýtus vnímáme, ale jinak posuzujeme. Také budu posuzovat danou dobu, která umožňuje určitou manipulovatelnost mýtu, například období Františka Palackého, kterému mýtus slouží jako konstrukt národní identity. Současně jako další kritérium lze uvést to, zda současná filmová tvorba vytvořila nebo nevytvořila novodobý mýtus. Jestli novodobá tvorba vedla ke zrodu novodobého mýtu nebo k jeho přetvoření. Novodobé mýty vznikají stejně, jako vznikali v minulosti a zároveň vychází z určitého kontextu a něco si jimi lidé vysvětlují. Například potřebu vyjít vstříc požadavků hollywoodu či producentům, kteří mají poskytnout potřebné finance, což můžeme vnímat jako cestu ke zrodu novodobého mýtu. Jedním takovým příkladem může být Film režiséra Petra Jákla s názvem *Jan Žižka: zrod vojevůdce* (2022), který je ukázkou realizace podle zadaných požadavků. Zde vidíme vnímání Jana Žižky jako milence, gentlemana, lapky, hrdiny podobně. Posledním zvoleným kritériem je manipulace postavou Jana Žižky. Mýtus může být manipulován, aby sloužil ideologii, vyhověl daným požadavkům, vytvářel konstrukt národní identity. Například film režiséra Petra Jákla podle mnohé odezvy je vnímán jako manipulativní s lidskými city, proto je považován za lovestory a film snažící se vyhovět zadaným požadavkům americké produkce. Naopak Otakar Vávra měl svým ztvárněním Jana Žižky poukázat na vnímání tehdejší doby.

V této diplomové práci bude využívána kvalitativní srovnávací metoda s využitím komparativní, deskriptivní analýzy. Cílem této metody bude kritické zhodnocení mýtů,

keré se pojí s husitství, potažmo s postavou Jana Žižky z pohledu jednotlivých typů populární kultury, například film, dokument, publikace podobně. Nejdříve si stanovím konkrétní mýty, na které budu v různých typech medií nahlížet. Například: Byl Jan Žižka otráven? Přišel Jan Žižka o první oko v bitvě nebo již v dětství? (Vlček, Jan Žižka z kalichu a antropologicko lékařský průzkum tzv. čáslavské kalvy, 1981). Byl Jan Žižka lapkou či hrdinou? Byl Jan Žižka nejlepším vojevůdcem středověku? (Čornej, 2019), (Lešák, Kocián, 2019). Narodil se Jan Žižka v roce 1360 nebo 1370? Narodil se v Trocnově? Kdo byli Žižkovi rodiče? A mnohými dalšími. (Dokument Jan Žižka z Trocnova, díl první, 2005).

V každém mýtu se zaměřím na otázku „proč?“ a „jak“? Podobně jako Roland Barthes ve své knize *Mytologie* (1957), který přímo zdůrazňuje tyto dvě otázky. Jedná se o jedny z nejčastějších mýtů týkající se Jana Žižky. Těmito mýty se zabývají mnozí historikové, například Petr Čornej ve svém díle *Světla a stíny husitství (Události-osobnosti-texty-tradice)* z roku 2011 či *Jan Žižka: Život a doba husitského válečníka* (2019) či František Šmahel ve své publikaci *Husitská revoluce I – IV.* z roku 1993 nebo v publikaci *Husitské Čechy. Struktura-procesy-ideje* z roku 2001.

Příkladem známých mýtů, se kterými se můžeme setkat nejen literatura, filmy, ale i hudba, je mýtus Jan Žižka jako symbol „národního mindráku“. Vydáme-li se zpět v čase, je poslední tendenční vykreslení Žižky negativní. Po časech adorace počal být na přelomu milénia náhle vnímán jako zločinec a husité jako banda barbarů terorizující zemi, vraždící všechny nepohodlné a ničící majetky. Tento pohled stále existuje a navazuje vlastně jen na historii se prolévající negativní vnímání husitství, jehož nositelkou byla, a do jisté míry stále je katolická církev. Takový pokus může být ovšem i v jako jiných případech jakousi opačnou reakcí na onen kult husitství, který nastolili obrozenci, a po svém na ně navázal totalitní režim. Kultury milovní lidé také mohou žehrat na výčet památek, které husité zdevastovali. Obecně je přijímaný názor, že právě jen komunistický totalitní systém zneužil husitství i osobu hejtmana husitských vojsk jako symboly našich revolučních tradic. Tedy něco v tom smyslu, že komunisté završili to, co Hus s Žižkou započali. Ono to tak úplně není. Ten kult se táhne celými českými dějinami, aniž by do komunistického převratu měl něco společného s bolševiky. Byl to po staletí naší nesamostatnosti určitý symbol naší národní hrdosti a svrchovanosti. V české kotlině bylo však v 15. století husitství zcela zásadní fenoménem pro dějiny Evropy, potažmo světa. Je však mnohem významnější Jan Hus než Jan Žižka. Husovo

reformační úsilí je historicky důležité, neboť na jeho učení navazovali pozdější zásadní církevní reformátoři, jako byl Kalvín nebo Guther. Žižka se zapsal do dějin spíše jen jako vojenský stratég a inovátor nestandardních, ale velmi účinných vojenských technik. Vlastní činnost husitských vojsk není pak už ničím výjimečná a vyvolávala a stále logicky vyvolává i různé kontroverze. Jirásek Jana Žižku představil v románech *Mezi proudy* a *Proti všem*, ale zcela nekritickou glorifikací se vyznačuje až jeho drama nazvané případně *Jan Žižka*. Na Jiráskova v jistém směru navázal Otakar Vávra, který stvořil impozantní epickou trilogii, která je ale natolik poplatná aktuální panující ideologii, že to s nějakým seriózním přístupem k historickým reáliím nemá nic společného. Hus svého významu nepozbyl, ale kult Jana Žižky je do jisté míry falešný. Po vzniku samostatného československého státu, který nemusel trpět žádným komplexem, mohl tento husitský mýtus vyprchat, ale nestalo se tak. Lidově demokratická armáda koptovala Jana Žižku, coby zakladatele našich tradic bojových. Vojenské kapely stále vyhrávají při slavnostních příležitostech „Ktož jsou boží bojovníci“ a i dnes mnoho lidí spatřuje v husitství jakousi esenci české velikosti a významnosti. Paradoxně se více připomíná onen vojensko-nacionální aspekt reprezentovaný Žižkou než Husovy zásluhy o reformaci církve. Nikdo neví, jak se ze zchudlého zemana, lapky a žoldáka stal Žižka královským čeledínem, tedy proč ho Václav IV jako zločince nejprve omilostnil a po letech služby u polského panovníka Vladislava II. Jagella ho i zaměstnal, a jak a proč se takovýto člověk stal hlavou husitských vojsk.⁴⁴

Dalším příkladem je mýtus o tom, zda byl Jan Žižka skvělý vojevůdce nebo padouch? „Vidíme ho jako vojáka a šlechtice“, říká historička Eva Doležalová. Historik Petr Čornej napsal: *„Žižka neměl psychické ani mravní zábrany. Zápas o přežití vnímal jako realitu. Jak se ale máme dívat na osobnost samotného Jana Žižky?“* Historička Eva Doležalová praví o Janu Žižkovi. *„Dodnes je to nejpřitažlivější osobnost našich dějin. Můžeme mluvit o tom, jestli pozitivně, nebo spíš dráždí a odpuzuje. Tato ambivalence se nese celými dějinami. Souvisí to s tím, že se jeho život rozpadá na dva. Tím, ve kterém žil, a o kterém moc nevíme. A pak je tu ten druhý život, který je dochován v literární tradici a tady se proměňuje na tu pozitivní, nebo negativní osobnost.“* Otázky, které nám zůstávají, souvisejí nejen s historickou tradicí, která není

---

⁴⁴ TURNER, Jiří, *Jan Žižka jako symbol národního mindráku*, In: Blog Idnes.cz, 2.6.2022, (online), citace (20-3-2023), dostupné z: <https://turnerjiri.blog.idnes./blog.aspx>

v pojetí Žižky ustálená. Na straně jedné – úspěšný český vojevůdce a obrazoborec, na straně druhé nelítostný válečník. Velmi obtížný je pohled současného člověka, bez vědomí dobového kontextu, bez porozumění života středověkého člověka, pro kterého byl středobodem jeho života Bůh a jeho příkázání. Další otázkou, která zůstává bez odpovědi, je, jestli byl Jan Žižka pokračovatelem Jana Husa nebo ne. Ve sféře spekulací mohou být úvahy, jestli by byl sympatizantem Žižkovým. Na otázku, jestli byl Žižka skvělým vojevůdce nebo padouchem pak Doležalová odpovídá: „Asi bych ho nikdy nenazvala padouchem, ale vidím ho jako velikého vojevůdce. Tedy jako vojáka a šlechtice, který se v určité chvíli svého života dostal do komplikované situace. Nesmíme zapomenout, že v moderní tradici utváří Žižka naše národní povědomí“.⁴⁵ Historička správně poukazuje na to, že Jan Žižka byl zahalen mýty. Každý z nás si může vysvětlit mýty různě. O dětství a mládí toho moc nevíme, a tak můžeme celou jeho první část života vnímat jako mýtus. Druhá část života je zdokumentovaná v mnohých publikacích, které popisují Jana Žižku buď kladně nebo záporně. Velký kontrast lze vidět ve vnímání jeho osoby jako úspěšného vojevůdce nebo nelítostného válečníka. Jelikož jsme nežili v době středověku, nemůžeme porozumět chodu středověkého života a lze si tak vykládat Jana Žižku po svém. Toto lze vnímat jako variabilita a mnohoznačnost mýtu, kdy jinak vnímáme mýtus a jinak ho prezentujeme.

V rámci uvedené metody budou využívána data sekundární. V první části seminární práce budou použity odborné publikace, týkající se tematiky husitství, zejména publikace profesora historie Petra Čorneje. Například *Jan Žižka a doba husitského válečníka* (2019), také *Světla a stíny husitství: Události-osobnosti-texty-tradice* (2020). Ve třetí kapitole pojednávající o mýtu, mytologii a populární kultuře v české společnosti budou využity publikace nejen českých, ale i zahraničních odborníků, mezi něž patří francouzský strukturalista Roland Barthes a jeho dílo *Mytologie* (1957), popisující takzvaně Mýtus dnes. Neméně známých profesorů a historiků z českého prostředí, zejména Miroslav Hroch a jeho díla *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů* (2009) a *V národním zájmu: Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století*

---

⁴⁵CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana, Byl Jan Žižka skvělý vojevůdce, nebo padouch?, Vidím ho jako vojáka a šlechtice, říká historička, (podcast). In: Rozhlas.cz, 27.9.2020, (online), citace (20-3-2023), dostupné z: https://www.rozhlas.cz/veda-technologie/historie/jan-zizka-jan-hus-husitstvi-vojevudce_2009272253_pj

ve srovnávací perspektivě (1999) či profesora Ladislava Holého a dílo *Malý člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti* (2010) a také dílo *Competing myths of Czech identity* (2020) religionisty Radka Chlupa, působícího na Karlově univerzitě.

V praktické části budou využívány i data typu podcasty, rozhovory, filmy, seriály s tematikou husitství se zaměřením na osobnost hejtmana Jana Žižky. V této části se pokusím zvolená kritéria aplikovat na dva filmy pojednávající o Janu Žižkovi ve dvou různých obdobích, poněvadž film Otakara Vávry byl natočen v roce 1955, tedy v době totalitního režimu a druhý film Petra Jákla se natáčel v roce 2019 s uvedením až o tři roky později, tedy v době demokracie. Jan Žižka byl námětem i mnoha dokumentárních seriálů mapující jeho osobní život či jeho působení v husitských válkách. Ve spolupráci s českou televizí byl natočen dvanáctidílný seriál Jan Žižka z Trocnova, přičemž každý díl popisuje jeden mýtus spojený s touto osobností. Pod záštitou české televize byl natočen i další dokument s názvem Největší Čech, přičemž jeden díl byl věnován Janu Žižkovi, který se věnuje mýtu, zda byl Jan Žižka lapkou nebo hrdinou. Také se zde zaměřím na rozhovory a podcasty s předními historiky zabývající se tímto obdobím, opět tedy využiji rozhovor s profesorem Čornejem, který vedl Václav Hnátek v podcastu Akordy Václava Hnátka.

Druhá část praktické části diplomové práce bude věnována knižním publikacím psanými před rokem 1989 a po roce 1989. Zde bude využita jedna z největších a nejdéle psaných publikací Petra Čorneje *Jan Žižka: Život a doba husitského válečníka* (2019) navazující na pohled Josefa Pekaře a vnímající nepřemožitelného hejtmana v netradičním světle. Dalším významným autorem je Vladimír Liška zabývající se českými historickými postavami. Jak již název díla *Husitství – konec jednoho mýtu* (2004), autor se bude zabývat vybranými mýty, jedním z nich je otázka Dvojí tváře Jana Žižky, tváře hrdiny a lapky. Také využiji studii skládající se z výňatků z několika knih o Janu Žižkovi, jejíž autorem je Václav Beneš Třebízský. Janem Žižkou se také zabývá dvojice autorů Zdeněk Lešák a Michal Kocián, kteří vydali dílo *Jan Žižka – Boží bojovník ve jménu Husa* (2019), ve kterém se snaží poukázat na nepravdivé mýty, například, že Jan Žižka je aktérem první pražské defenestrace nebo dokonce, že byl požádán, aby vedl rozzuřený dav k novoměstské radnici. Vedou zde spory o tom, zda byl vnímán jako geniální vojenský stratég, hrdinský bojovník či milovaný vojevůdce?

Či nelítostný vrah tisíců katolíků, hrdina či lapka? Zároveň tato publikace na konci obsahuje přílohu komiksovou, která čtenáře provede Žižkovými osudy.

Jedním z významných autorů věnující se husitské době byl historik Josef Pekař, jenž hodnotil dobu ve čtyřsvazkovém díle *Žižka a jeho doba* (1927 – 1933), také zde vysvětluje střetávání dialogu s Františkem Palackým a Tomkem, kdy prosazuje chápání Žižka nejen jako hrdiny či lapku, ale hlavně jako největší český vojevůdce a boží bojovník, který pomyslně držel klíče od nebeských bran, aby mohl vyvést český národ na nebesa. Také zde kritizuje vnímání mistra Jana Husa a Jana Žižku pouze jako nástroj k politickým účelům a odmítá vnímání husitství jako ryze náboženská záležitost. Velký spor, který Pekař vedl s kýmkoliv, se týkal otázky hodnocení Žižkovi osobnosti.

Tato diplomová práce má být přínosná z několika důvodů. Například vysvětlit, jak je vnímán jeden z největších českých vojevůdců Jan Žižka v průběhu dějin a jaké nejčastější mýty se s ním pojí a zároveň poukázat na možnou dekonstrukci či možnost vzniku novodobého mýtu. Či byl mýtus husitství, respektive Jan Žižka využíván k manipulaci. A v neposlední řadě, jak je vůbec národní mýtus husitství reflektován.

6. Husitství/Jan Žižka ztvárněný ve filmové populární kultuře

Postava Jana Žižky se stala námětem různých typů populární kultury, od literárních publikací, filmů, dokumentů, hudební tvorby, komiksy, dokonce i různé hry. Ve své diplomové práci poukazuji na to, jak rozdílně může být postava Jana Žižky vnímána v různém časovém období, jak snadno může být s mýtem manipulováno. Každá doba si přizpůsobuje hrdinu k obrazu svému. Ne jinak je tomu v případě filmové tvorby. Manipulovatelnost mýtu, jeho rekonstrukci či dekonstrukci bych chtěla ve filmové tvorbě na dvou filmových zpracování Jana Žižky. Jedním bude film režiséra Otakara Vávry s názvem Jan Žižka (1955) a film režiséra Petra Jákla s názvem Jan Žižka: zrod vojevůdce (2022). Oba filmy mají mnoho odlišného, ale najde se i něco společného a to tedy podobný název. Což můžeme vnímat jako jedinou společnou věc.

6.1 Pojetí Jana Žižky podle režiséra Otakara Vávry

Film Otakara Vávry je součástí husitské trilogie (Jan Hus 1954, Jan Žižka 1955 a Proti všem (1956)). Druhý díl byl natočen na motivy díla Aloise Jiráska. Film Jan Žižka řadíme mezi žánr historicko-válečný. Stejně jako ostatní části kostýmní série, také Jana Žižku nepojednával Vávra v souladu s historickými zkušenostmi, ale především v duchu marxistické ideologie a komunistické propagandy. Jan Žižka z Trocnova, který se postavil do čela lidového hnutí formujícího se po smrti českého krále Václava IV. je prezentován jako moudrý vojevůdce se silným sociálním i vlasteneckým cítěním. To hejtmanovi a jeho věrným umožňuje úspěšně bojovat s přesilou podporovanou příznivci zlovolného krále Zikmunda Lucemburského, který touží uchvátit český trůn. Nemohlo tomu být jinak, protože film byl natočen v roce 1955 a je prodchnut komunistickou ideologií. Názornou ukázkou je kázání Jana Želivského, který ve svých kázáních mimo jiné řekl „*Nebude rozdíl mezi lidmi, co je mé, je tvé.*“ Dalším typickým heslem komunistické ideologie bylo heslo „*kdo nepracuje, ať nejí.*“ Ve filmovém zpracování ho pronesl Jan Žižka. Zde se ukazuje manipulovatelnost mýtu. Žižka jako ochránce chudých, utiskovaných občanů proti těm špatným, bohatým. Jan Žižka je ve filmu vykreslen tedy jako silná osobnost. Filmu nelze upřít herecké obsazení, ale i precizní výpravu, zejména kostýmy. Otakar Vávra se snažil čerpat z dobových záznamů. Jan Žižka vypadal, jak kdyby vystupoval z obrazu Mikoláše Alše. Otakar Vávra vykresluje Jana Žižku jako šťastného muže, jehož smyslem života je boj za spravedlnost. Žižkovo velkou schopností je být vojevůdcem, což lze pokládat za pravdu, nikdo nepochybuje o

jeho vůdcovských schopnostech, ale lze pochybovat o tom, že smyslem Žižkova života byl boj za spravedlnost. Poukazuje na to fakt, že původem byl Žižka lapkou a žoldněrem. Nejspíše tímto obratem chtěl Jan Žižka dosáhnout možnosti spasení, v tomto myslel jen na sebe, i když je také známý mýtus, že vlastnil klíče od nebeské brány, aby mohl český lid dovést do nebe.

Ve filmu natočeném v padesátých letech toto nemohlo být zmíněno, vojevůdce měl být zobrazen jako bezchybný člověk, jako vojevůdce, který bránil ty slabší a dokáže strhnout davy lidí. Husité jsou vylíčení jako ti správní bojovníci za svobodu, kteří hájí svá práva a bojují proti vrchnosti a cizákům. V tomto dochází k ohýbání mýtu. Je doložitelné, že husité nebyli žádné beránci, dokázali ve jménu víry vraždit a loupit. Církev je ve filmu označována jako něco špatného, prohnílého, protože padesátá léta nabyla církvi nakloněna. V osobě trocnovského hejtmana se promítnul kult osobnosti. Otakar Vávra v osobě Jana Žižky přetvořil. Přetvořil Jana Žižku na kladného hrdinu. Zcela pominul fakt, že Jan Žižka byl lapka a žoldák. Toto přetvoření již Vávra převzal od Aloise Jiráska. Dle Otakara Vávry byl husitský hejtman zcela bez chyby, hrdina ovládající masy lidí. Vávrovi se nedá upřít snaha držet se historických událostí a historických postav.⁴⁶

6.2 Pojetí Jana Žižky podle režiséra Petra Jákla

Podobně se o ztvárnění hejtmana Jana Žižky pokusil režisér Petr Jákl ve svém filmu *Jan Žižka: zrod vojevůdce* (2022), jehož zpracování je zcela jiné než u Otakara Vávry. Jak tedy vnímá Petr Jákl postavu Jana Žižky? Na konci 14. století jsou Země koruny české zmítány tyranii a násilím. Jan Žižka a skupina jeho žoldněřů jsou najati na ochranu králova zástupce. Jan Žižka zde prokazuje skvělé strategické a bojové schopnosti. Následně je pověřen službou pro samotného krále Václava IV. Ovšem zemi skutečně ovládá Jindřich z Rožumberka, nejbohatší velmož království. Jan Žižka dostává zlomový úkol a to unést Rožumberkovu snoubenku Kateřinu, čímž se nechtěně zaplete do vysoké politické hry. Ocítá se v situaci, kdy není cesty zpět a musí bojovat. Jan, původně žoldněř je nucen se zabývat novými pocity, jako byla vášeň, vina, chtíč, ale i pomsta. Toto je považováno za příčinu Žižkova boje za spravedlnost a rovnoprávnost obyčejného lidu. Částečné přičiněné je přisuzováno i Kateřině, která v Janovi vyvolala různé pocity. Do té doby byl vnímán jako bezcitný člověk.

⁴⁶ Jan Žižka [film]. Režie Otakar VÁVRA. Česko, 1957.

V souvislosti s těmito skutečnostmi se z významného žoldněře stává legenda. Rodí se vojevůdce, který bojuje za to, co věří. Historický film Petra Jákla vypráví o počátcích husitského vojevůdce Jana Žižky na pozadí bouřlivých událostí roku 1402.

I proto se na Jáklovo pojetí nahlíží zcela jinak než na Otakara Vávru. Zejména už jen tím, že se nedržel historických událostí. Podobnost lze najít také, například i zde Jákl dbal na požadavky doby a požadavky amerického hollywoodu, poněvadž byl natáčen v mezinárodním obsazení. Zde se projevuje popkultura. Jákl píše scénář dle motta Hollywoodu, to znamená, že film musí reagovat na velkou skupinu ne nějak náročných diváků. Dle Hollywoodu se musí být láska a násilí. Jákl zde na rozdíl od Vávry zobrazuje život Žižky, kdy ještě nebyl velkým vojevůdcem. Ukazuje Janovo mládí, kdy byl pouze nájemným žoldněřem, člověkem bez citu, který za peníze plní svůj úkol. Jako člověk bez citu se jeví do doby, kdy poznává Kateřinu, do které se zamiluje. Poznává, že ne všechno se dá zaplatit penězi a že existují ctnosti jako čest, rovnost, svoboda, víra, naděje a láska, kterou do té doby nepoznal a nepovažoval ji za důležitou. Tuto událost Jákl vysvětluje jako moment, kdy se ze žoldáka stává bojovník za spravedlnost a pronáší slova „*kdo půjde bojovat, bude bojovat za dobrou věc a to je dobrá smrt*“. Těmto slovům dostojí i samotná Kateřina při poslední bitvě, kdy položí život na záchranu Jana Žižky skokem z hradeb.

Z historického pohledu, tento film nemá nic společného se skutečnými historickými událostmi té doby. Jediné s čím se Jákl ztotožňuje s historií je vnímání mýtu Jana Žižky jako lapka a žoldněř. Ostatní lze označit jako jeden velký mýtus. Na což poukazují některé filmové scény. Například jeden z největších mýtů a to doba, kdy přichází o své první oko. Tento mýtus je ve filmu zpracován, tak že přichází Žižka o oko v bitvě, respektive v potyčce v jeskyni.⁴⁷ Ovšem dobové záznamy hovoří jinak. Emanuel Vlček, jeden z předních odborníků na antropologicko-lékařské výzkumy uvádí, že Jan Žižka přišel o pravé oko již v dětství, ve věku do 12 let sečnou ranou. Odkazuje na nalezené Žižkovy ostatky.⁴⁸ Jako další scénu lze uvést zamilovanost do Kateřiny. Jan Žižka neměl za manželku vysoce postavenou ženu jménem Kateřina.

Mezi oběma zmíněnými filmy lze najít společné i rozličné znaky, respektive vnímání mýtu. Jak u Vávry, tak u Jákla můžeme vidět manipulovatelnost mýtem, se

---

⁴⁷ Jan Žižka: zrod vojevůdce [film]. Režie Petr JÁKL. Česko, 2022.

⁴⁸ VLČEK, Emanuel, *Jan Žižka z kalichu a antropologicko lékařský průzkum tzv. čáslavské kalvy*, Praha 1981, s. nečíslováno.

snahou prosadil zásady dané ideologie. U Vávry byl Žižka představován skrze marxistickou, komunistickou ideologii jako pozitivní postava, hrdina hájící zájmy národa a bojující za práva národa, za práva prostých lidí. U Jákla je Žižka vnímán skrze snahu co nejvíce se zalíbit divákovi, to znamená, přizpůsobit se americkému Hollywoodu, tudíž jako člověka zpočátku bez citu, člověka neustálé toužící po boji či moci, který se mění díky lásce k ženě. Lze říci, že Otakar Vávra mýtus přetváří k obrazu tehdejší doby, doby komunismu. Kdežto Petr Jákl vytváří novodobý mýtus. Vytváří zcela nového hrdinu, který se ze žoldněře vlivem lásky stává „lepší člověkem.“ Film Petra Jákla vyjadřuje moderní popkulturu. Vávra i Jákl se shodují na nezpochybnitelné schopnosti Jana Žižky jako obávaného válečníka. Jákl vytvořil zcela nového hrdinu, který bojuje a plní úkoly za peníze, ale také bojujícího za svou lásku a není vnímán jako slavný vojevůdce.

Oba filmy se sice věnují postavě Jana Žižky, ovšem s tím rozdílem, že Otakar Vávra ve svém pojetí vysvětluje život Žižky, kdy byl slavným vojevůdcem, ukazuje události po smrti mistra Jana Husa. Kdežto Petr Jákl ve své verzi se snažil poukázat na život Jana Žižky ještě před tím, než se stal vojevůdcem, Dobu, kdy mistr Jan Hus žije a přednáší své učení a káže své poselství.

6.3. Jan Žižka ztvárněný v seriálech/dokumentech

Jan Žižka byl také ztvárněn v dokumentárním seriálu natočený pod záštitou České televize. Seriál nese název *Jan Žižka z Trocnova*. Byl natočen roku 2019 v trvání dvanácti dílů, přičemž každý díl je opatřen mýtem. Druhým seriálem, natáčeným také pod taktovkou české televize, který bude v této práci využitý, byl natočen roku 2005 a nese název *Největší Čech*, jehož autoři se snaží přiblížit historické české osobnosti. Mezi něž patří i Jan Žižka. Oba tyto dokumenty mapují Žižkův život ve spojení s mnoha mýty, které se snaží vysvětlit, přičemž může dojít k jejich dekonstrukci.

6.3.1 Dokument Jan Žižka z Trocnova

Byl Žižka lupič, náboženský fanatik a masový vrah nebo pouze dějinná postava? Tyto a jiné otázky si kladou autoři prvního zmiňovaného dvanáctidílného dokumentárního seriálu mapujícího celý život tohoto vojevůdcem, od jeho narození až po smrt v Příbyslavi. Průvodci putují po místech spjatých s Žižkovým životem. Seriál odhaluje tajemství a mýty. Mohlo by se zdát, že o Janu Žižkovi dnes víme všechno, ale opak je pravdou. Jeho život je zahalený v mlhách a v jeho činech existuje spousta

diametrálně se lišících hypotéz a mýtů. Stále zůstává spousta nezodpovězených otázek, nevíme, jak se stal oním velkým vojevůdcem a nevíme ani to, na co vlastně v roce 1424 zemřel a zda jsou jeho ostatky, uchované v Městském muzeu pravé. Novodobí dějepisci se nám v rámci přepisování dějin snaží husity představovat pouze jako nemilosrdné násilníky a vrahy, včetně toho, že Žižka byl prý pouhým lupičem, náboženským fanatikem, masovým vrahem a ničitelem historických památek.

Je pravda, že zprvu byl Žižka profesionálním žoldákem, ale postupem času se z něj stal skutečný válečník a obránce Čech. Spisovatel Jan Bauer se k tomu vyjádřil : „ *Měli bychom být pyšní na to, jak velkým národem jsme byli. Ani Přemyslovci, ani Karel IV. nás neproslavili tak jako husité. Dnes se husité a Žižka představují jako zločinci, vrazi, lupiči a někdy i jako předchůdci komunismu, což jsou samozřejmě nesmysly. Nikdo na světě nedokázal to, co husité. Zapomínáme na to a ztrácíme tak svoji národní hrdost.*“ Málokdo například ví, že Žižka byl velkým vlastencem a zaníceným obráncem českého jazyka. Byl vojevůdcem, jakého do té doby Evropa nepoznala a jeho válečnické strategie byly později kopírovány v mnoha válkách. Byl prvním, kdo začal využívat v bitvách vozové hradby a mobilní pevnosti a jen díky jeho válečnickým zkušenostem nebylo husitské povstání potlačeno v zárodku. V seriálu vystupuje i historik Petr Čornej. Dokument začíná putováním dvojice spisovatelů Otomara Dvořáka a Jana Bauera po stopách zrození vojevůdce. Moderátoři nacházejí místo, kde stával staletý dub, pod nímž se podle pověsti zrodil za letní bouře, místo Žižkova zrození mělo být v době baroka vyhlazeno z lidské paměti. Můžeme si prohlédnout základy dvorce a dozvědět se, jak tehdy žila rodina chudého zemana.⁴⁹

První díl se věnuje tvrzi Trocnov. Co víme o Žižkovi jako takovém? V podstatě prvním zaznamenáním jen posledních šest let jeho života. O soukromém životě toho moc nevíme, dá se říct, že téměř nic. Existuje legenda o Žižkově zrození. Žižkovu matku zastihla prudká letní bouře a tak se uchýlila do vykotlaného dubu a v něm Jan Žižka spatřil světlo světa. Později byl tento dub lidmi uctíván, avšak za rekatolizace byl dub zničen. Co však víme, je to, kde stál v Trocnově dvorec, zemanské sídlo, kde Žižka prožil své dětství a mládí.⁵⁰

Druhý díl Borovany. Nejstarší dochovaná zmínka o Žižkovi pochází z roku 1388, kdy Jan řečený Žižka je uveden jako svědek smlouvy. Další zmínka je z roku 1390, kdy

---

⁴⁹ Jan Žižka z Trocnova, [seriál]. Režie Otomar DVOŘÁK, Česko, 2019.

⁵⁰ Tamtéž.

jistý Jan Žižka nechal sloužit muži za svého otce, matku a dvě manželky Kateřiny. Jan Žižka měl bratra Jaroslava a sestru Anežku. Měl také dceru Annu. Po roce 1406 opouští Žižka usedlý život a stává se profesionálním žoldákem. Záhadou je původ Žižkova jména. Zprvu je uváděn jako Jan zvaný Žižka. Žižka mohlo znamenat jednooký nebo žoužel vodní živočich nebo jako oheň. Jako nejpravděpodobnější se jeví jako jednooký. Rovněž není známo, jak Jan Žižka přišel o své první oko. Uvádějí se dvě verze. První verzí je to, že Jan Žižka přišel o oko při dětské hře. Druhou verzí je to, že o oko přišel při nějakém útoku, například útoku rožmberských pacholků. Dodnes se veřejnost neshodla, jestli přišel poprvé o levé či pravé oko.⁵¹ Tomuto mýtu se také věnuje Emanuel Vlček, který se přiklání k poranění levého oka jako prvního a to již v mládí v někdy mezi 10 a 12. rokem sečnou ranou, která protla horní okraj levé očnice.⁵²

Ve třetím díle se zaměřili autoři na takzvaná léta uřednická. České Budějovice. Jan Žižka neměl dobré vztahy s českobudějovickými a oni s ním. Ve městě se několikrát opil a došlo i k potyčkám. Z tohoto období pochází dlužní úpis dvěma židovským ženám, ve kterém Jan Žižka ručil za půjčku svého příbuzného, vzhledem k tomu, že se listina dochovala, dluh nebyl nikdy splacen. V lesích přepadával kupecké konvoje. Byl lapkou. Sedlačina Žižku nebavila a nechal se naverbovat, zúčastnil se Moravské války, byl členem takzvaných záškodnických oddílů, které čítaly několik členů, zakládali požáry, převlékali se za sedláky, aby se dostali na tržiště do měst. Roku 1409 skončila takzvaná sedmiletá válka a byl nastolen mír. Ze záškodníků se stali zemští škůdci. Žižka nebyl sice v tlupách hlavní osobou, ale přesto musel prchat. Není moc známo, že v Rožmberských popravčích knihách je záznam, že Žižka dal jedné ženě Anně postříbřený řetízek. Probudil se v Žižkovi cit nebo řetízek byla pozornost za to, že žena Žižku ukrývala? Byla žena za toto potrestána? To už v popravčích knihách nestojí. Před šibenicí zachránila Žižku přímiluva někoho mocného. Přímiluva královny Žofie u krále Václava IV jistě sehrála svoji roli. Král nechal sepsat žádost, aby byla Žižkovi udělena milost a dokonce ho nazval i svým milým služebníkem. Byl snad Jan Žižka tajným agentem krále Václava IV.? Po udělení milosti odešel Žižka do ciziny.⁵³

---

⁵¹ Tamtéž.

⁵² VLČEK, Emanuel, *Jan Žižka z kalichu a antropologicko-lékařský průzkum tzv. čáslavské kalvy*, Praha 1981, s. nečíslováno.

⁵³ Tamtéž.

Čtvrtý díl Praha – Nové město. Roku 1410 došlo k rozhodující bitvě proti Řádu německých rytířů (bitva u Grunvaldu). Osvědčení bijci vytvořili slavnou Korouhev Svatého Jiří. Jan Žižka se nechal naverbovat. Otázkou je však účast Jana Žižky v této bitvě. Poláci jsou o účasti Žižky přesvědčeni a odkazují se na událost, kdy se části poražených křižáků podařilo uniknout a křižáci na obranu semkli a svázali vozy k sobě. A právě zde mohl Žižka vidět, jak účinná je tato obrana. O tom, že Jan Žižka přimknul k Polsku, není pochyb. O jeho náklonnosti svědčí nošením beranice a také palcátu, což jsou věci typické pro Poláky. V jedné zprávě psané francouzsky se píše, že Žižka (v překladu bylo použito jména Žiška) jezdil jako pověřenec krále Václava IV, proto z tohoto období nemáme o Žižkovi žádné zprávy. Tvrdí se, že Žižka bojoval proti Turkům na Balkáně. Po návratu se stal vrátníkem krále Václava IV, byla to velmi vážená, ale také placená funkce. Žižka si kupuje honosný dům. Po odchodu krále z Prahy, Žižka svůj dům prodává a stává se součástí vyšehradské posádky. Bylo to vlastně první profesionální vojsko. Na Novém Městě Pražském dochází k převratu. Převratu předcházela tajná jednání. Jan Želivský sezval velitele vyšehradské posádky. Spekuluje se, že mezi nimi byl i Jan Žižka a to z toho důvodu, že tento plán byl strategicky dobře připraven, vyhození konšelů z oken radnice bylo aktem kolektivní viny. Konšelé nebyli oloupeni o šperky ani o šaty, což znamenalo, že musel být v pozadí někdo, kdo tuto akci řídil. Byli zvoleni noví hejtmani a byl podán návrh na nové složení radnice. Král Václav IV na pokraji smrti všechny návrhy přijal. Jan Žižka se postupně stává vůdcem hnutí, které nemělo v tehdejší Evropě obdoby.⁵⁴

Pátý díl – Malá Strana. 4. listopadu 1411 došlo k prvnímu střetu husitů a německých žoldnéřů na Karlově mostě. Královna Žofie najala německé žoldnéře, aby zabránili útoku radikálů na hrad. Zde prý Žižka poprvé vypověděl poslušnost královskému dvoru. Došlo zde poprvé k použití palných zbraní v Čechách, palné zbraně použili němečtí žoldnéři. Královně se podařilo uniknout, ale slíbila, že nebude bránit vyznání podobojí a na oplátku husité nebudou útočit. Existuje téze o přerodu Jana Žižky z lapky na vojáka. Jan Žižka byl osloven husitskou reformou, jejímž smyslem bylo také spasení. Žižka už byl muž v dnešním důchodovém věku a bál se, že skončí v pekle, protože během svého života loupil, vraždil, byl postaven mimo zákon a tímto by se spasení nedočkal. Tím, že se ztotožnil s husitskou reformou, se stává božím bojovníkem a tímto dojde ke spasení. Nekmír u Plzně – první místo, kde Jan Žižka projevil svou

---

⁵⁴ Tamtéž.

genialitu. Město Plzeň bylo označováno jako slunce, to znamená, že zde lidé najdou útočiště při konci světa. Plzeňané neměli Žižku v libosti, protože se báli, že Žižka sáhne kromě majetku církve i na jejich majetek. Žižka ničil tvrze v okolí a zbraně si vzal také v Plzeňské městské zbrojnici. V prosinci vytáhl proti tvrzi Nekmír. Bohuslav ze Štenberka se snažil Žižku zaskočit, Žižka hledal strategická místa, přístupy přehradil vozy, proti jezdcům zahájil prudkou střelbu všemi zbraněmi, koně se plašili, jezci padali z koní. Nepřátelská pěchota ani nezasáhla. Žižka opanoval bojiště. Domníváme se, že Žižka dobýval další tvrze. Za zmínku stojí to, že v této bitvě použil bojové vozy. Do dnešní doby se však nezachoval žádný vůz, dokonce se nezachoval žádný jeho nákres. Takže při vyobrazení těchto vozů může pracovat autorova fantazie.⁵⁵ S tímto souhlasí i sám Petr Čornej ve své poslední vydané knize *Jan Žižka: Život a doba husitského válečníka*. Také František Michálek Bartoš, který vnímá stavbu vozových hradeb jako jednu z neúčinnějších zbraní husitské revoluce, založený v Plzni. Byly součástí nejen bitev, také tvořili součást ochrany budovaných tábořských pevností. Jan Žižka měl za úkol vycvičit vojáky, čemuž také využíval vozové hradby.⁵⁶

Šestý díl Sudoměř – zrození legendy. V březnu 1420 došel do obležené Plzně dopis, ve kterém Přemysl Švihovský naléhavě žádá plzeňské bratry, aby přišli na pomoc Táboru, neboť se obává, že by nepřátelé mohli na tábor zaútočit. V Plzni vládl chaos a měšťané nebyli nakloněni husitům, protože kněz Koranda rozhlásil, že bude konec světa a docházelo k rabování, Žižka poslal napřed jízdu k Táboru, protože šlo o čas. Tímto, ale byla jejich pozice oslabena a Žižka ukončil obléhání Plzně, kapituloval a vydal se směrem k Táboru. Město Písek padlo do nepřátelských rukou a tím byla cesta k Táboru ohrožena, navíc ze tří stran se blížili nepřátelé a jedním z nepřátel byla jízda železných pánů. Žižka musel jednat. Zde se projevila jeho pověst válečného стратега. Zastavili se na místě u Sudoměře. Žižka si všimnul, že rybníky jsou zde blízko sebe a jeden z nich je vypuštěný. Prostor mezi rybníky přehradil vozy. Velitelé se rozdělili. Zde dochází k velkému omylu a mýtu a to, že v bitvě u Sudoměře velel Jan Žižka. Není tomu tak. V bitvě u Sudoměře byl velitelem Přemek Švihovský. Laická veřejnost vnímá jako hlavního velitele bitvy u Sudoměře Jana Žižku, který tu má i pomník. A jméno Přemka Švihovského se v souvislosti s touto bitvou neuvádí. Dějiny bývají někdy nespravedlivé. Hrstka husitů se postavila množství nepřátel a jízda přibližně sedmdesáti železných

---

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ BARTOŠ, František Michálek, *Husitská revoluce: I. doba Žižkova 1415 – 1426*, Praha, 1965, s. 93.

pánů uvízla ve vypuštěném rybníku. K rybníku se též váže pověst, že husitské ženy sundaly ze svých hlav plachetky a závoje a rozprostřely je po ploše rybníka a kopyta koní se do nich zamotala. Toto je však jen pověst. Velkou roli zde sehrálo počasí a velká mlha, v které se nepřátelští vojáci bili mezi sebou. Dějiny se prolínají s legendami. Bitva u Sutoměře pomohla Janu Žižkovi k jeho pověsti obávaného vojevůdce a byla prvním krokem vojevůdcovské kariery.⁵⁷ Bitvou u Sutoměře se zabývá historik František Šmahel vnímající tuto bitvu jako. Pro vytvoření mýtu Jana Žižky jako nejslavnějšího českého vojevůdce středověku.⁵⁸

Sedmý díl Tábor – město vyvolených. Tábor – symbol husitství. V souvislosti se založením města Tábor je jeden velký mýtus a to, že město založil Jan Žižka. Toto není pravda. Město Tábor Jan Žižka nezaložil, nýbrž první příchozí. Co je dle zásluhou Žižky, je budování opevnění Tábora. Opevnění se budovalo opravdu pečlivě, kameny, kladení nasucho, valy. Hrad byl hlavním obranným tělesem, byl také skladem vojenského materiálu. Jan Žižka trval na tom, aby jeho vojska využívala střelných zbraní, používali také lehké ruční zbraně. K Žižkovi se donesly zvěsti, že poražená panská jízda si „líže rány“ u Plaňkové Vořice. Tato panská jízda utrpěla značné ztráty u Sutoměře. Panská jízda toužila po pomstě. Vojevůdce uznal, že nejlepší obranou je útok a v noci 5. dubna 1420 se přemístil k Táboru do 20 kilometrů vzdálené tvrze a přepadl panskou jízdu. Rozespali žoldnéři v mnoha případech nestačili sáhnout ani po zbraní. Panská jízda byla zcela zdecimována. Významem bylo to, že se Žižka zmocnil tisíce koní, výzbroje a mohl zbudovat obávanou tábořskou jízdu. Dalším mýtem je to, že v Táboře se nachází věž hláska a v té měla být údajně Žižkova komora, ve které Žižka spal, toto nebylo možné, neb hláska byla postavena až po Žižkově smrti. Aby Žižka odvrátil nebezpečí od Tábora, zničil všechny opevněné tvrze v okolí Tábora.⁵⁹

Osmý díl Rozhodující bitvy. Zikmund byl Čechy odmítán, a proto si chtěl své zájmy prosadit silou, celý svět se začal bát husitství, a proto papež vyhláší křížovou výpravu proti husitům. Žižka věděl, že zášť k Praze musí stranou a v květnu ku Praze vyrazil sbor asi tři tisíců mužů. Mýtus je, že tyto muže vedl Jan Žižka, ale není tomu tak. Sbor vedl Mikuláš z Hersy. Nejvýznamnější bitvou byla bitva na Vítkově. Hrál se o čas, Žižka nemohl připustit, aby se uzavřely všechny cesty ku Praze, protože by bylo

---

⁵⁷ Jan Žižka z Trocnova, [seriál]. Režie Otomar DVOŘÁK, Česko, 2019.

⁵⁸ ŠMAHEL, František, *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti*, Praha, 1969, s. 72.

⁵⁹ Jan Žižka z Trocnova, [seriál]. Režie Otomar DVOŘÁK, Česko, 2019.

znemožněno zásobování a Zikmund věděl, že nemůže jeho vojsko přečkat zimu před Prahou. Žižka využil dřevěných srubů na hoře Vítkově, sruby stály na vyvýšeném místě. Traduje se, že když Žižka viděl, že jeho spolubojovníci ustupují, sám se vrhl do příkopu a v čele bil nepřítele, v jeden okamžik měl namále, když zůstal v příkopu sám, spolubojovníci se zastyděli, vrhli se po boku Žižky do boje a zvítězili. V bitvě u Malého Boru utrpěl Žižka značné ztráty, ale zvítězil.⁶⁰ Klokoty u Tábora – zde je pomník, spíše někdo by řekl Žižkovo krutosti. Táborští Pikárti rozvraceli v Táboře morálku, Žižka je vyhnal, ale Pikárti páchali nepřístojnosti v okolí a tak je Žižka nechal přivést do Klokot, zde je přesvědčovali, aby svého jednání zanechali, přemlouvání bylo neúspěšné a tak bylo asi kolem třiceti osob upáleno.

Devátý díl Rabí a Kalich. Nedaleko Zitoměric zamýšlel Jan Žižka zbudovat přístupný bod, který proměnil v rodový hrad Kalich. Svůj hrad vybudoval na strategickém místě. K hradu vedla úzká cesta, byly zde obranné bašty. Traduje se, že jedna byla ve tvaru kalicha, ale toto se nepotvrdilo, jisté ale je, že samotné jádro je ve tvaru kalichu. Jan Žižka byl novátorem v systému opevňování hradů. Paradoxem je, že Jan Žižka svůj hrad nikdy neviděl, v té době už neměl ani druhé oko. Rabí byl osudovým krokem vojevůdce. I když je Rabí nejmohutnější pevností v Čechách, Jan Žižka hrad dvakrát dobil. Druhé obléhání hradu mu bylo osudné. U čtvrté brány přišel i o druhé oko. Existují dvě verze, jak přišel o oko. Jedna z verzí je ta, že si oko vypíchl o větev hrušně, která rostla pod Rabín. Druhé verze hovoří o tom, že obránce hradu se zeptal, zda Jan je ten Jan Žižka a po potvrzení své osoby ze strany osoby vojevůdce, obránce vystřelil šíp a vojevůdce přišel o druhé oko. Nevíme, která z verzí je správná, ale jedno je jisté, že Jan Žižka přišel o druhé oko.⁶¹ Petr Čornej souhlasí s možností zranění druhého oka v bitvě u Rabí, ale popírá, že by Žižka zcela oslepl, poněvadž odkazuje na fakt, že o této události nemáme dostatek informací. A tak připouští možnost, že si uchoval obrysově vidění. Zároveň není jasné, jakým způsobem došlo ke zranění, mohlo se jednat o třísku, která zasáhla oko či opět sečná rána mečem při potyčce.⁶²

Desátý díl Železná pěst. Jan Žižka těžce oslepl, přátelé i spojenci pochybují o jeho schopnostech. V listopadu 1421 slepý vojevůdce dokázal, že i přes svou slepotu je

---

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² ČORNEJ, Petr, *Husitská revoluce: Stručná historie*, Praha, 2021, s. 74.

schopný vést vojsko. Plzeňští chtěli přemoci slepého vojevůdce, Žižka byl nucen ustupovat a ustoupil až ke stolové hoře Vladař, zde se opevnil, v té době vládlo mrazivé počasí a docházely zásoby, proto Žižka v noci provedl rychlý výpad, prorazil nepřáteli a spěchal k Hradci. Žižka byl mistrem úniků. Uhýbal úderům a sám pak údery vracel. Zikmund druhou křížovou výpravu. Žižka se svým vojskem táhl ke Kutné Hoře, Kutná Hora se vzdala, Žižka se utábořil před městem. Docházelo k šarvátkám. Mezi kutnohorskými byli zrádci a pustili nepřátele do města. Žižka se ocitl v úzkých. V noci hejtman provedl výpad přímo do středu nepřítele, Žižkovo vozy prorazily střed, bojovníci přímo z vozů stříleli. Toto počínání mělo na nepřátele psychologický efekt. Žižka verboval nové posily. Král Zikmund Kutnou Horu zapálil a utíkal, Žižka je pronásledoval. Jeho cílem bylo dobít Německý Brod. Stalo se něco, co Žižku nepřestalo trápit do konce života. Husitská lůza vtrhla do města a všechny obyvatele povraždila. Žižka toto považoval za velký hřích. Traduje se, že Žižka nechal všechny, kteří se vraždění zúčastnili popravít. Ale pro toto tvrzení neexistuje důkaz. Žižkovi se splnilo to, po čem dlouho toužil. Byl pasován na rytíře.⁶³

Jedenáctý díl Zrady a intriky. Roku 1423 opouští Žižka rozhádaný Tábor. Chtěl sjednotit rozhádané husity v Čechách. Jeho přízeň získali orebité. Začal tvořit Malý tábor. Shromažďoval kolem sebe vojáky, kterým nastolil pevný vojenský řád, kde stanovil povinnosti a tvrdé tresty. Žižka začal shromažďovat vojsko, bojištěm se stalo místo u Hořic – bitva u Gotharda. Čeněk z Vantnberka byl největším převlékačem kabátu v české historii. Žižka se rozhodl, že Čeněkovi udělí lekci. Vojsko čekalo 1000 jezdců a 120 vozů. Historici se dodnes dohadují, kde došlo k prvnímu střetu mezi husitskými vojsky. Bojiště se mělo nacházet v místě zvaném Žižkův stůl. Podle pověsti Žižkovi bojovníci nanosili v přilbách hlínu a postavili z hlíny stůl, na kterém Žižka poobědval. Také takzvaný Žižkův stůl mohl být částí slovanského hradiště. 4. srpna 1423 se odehrála bitva u Strauchova dvora nedaleko Hradce Králové. Žižkovo vojsko zde porazilo armádu složenou z příslušníků svazu pražských měst v čele s bývalým Žižkovým spojencem Divišem Bořkem z Miletína.⁶⁴

Dvanáctý díl Poslední boj. Žižka si svým vítězství, znepřátelil pražské kališníky. Na slepého Žižku byl připraven atentát, atentát byl však prozrazen. Žižka se stává psancem, jako když byl lapkou. Pražané Žižku pronásledovali. Žižka se dostal

---

⁶³ Jan Žižka z Trocnova, [seriál]. Režie Otomar DVOŘÁK, Česko, 2019.

⁶⁴ Tamtéž.

k Malešovu, k rybníku Prostý, nacházely se zde i hluboké rokle. Panují legendy, že Žižka pustil své vozy naplněné kamením do řad nepřátel. Toto je opravdu legenda, takovéto vozy by se rozbily a Žižkovu vojsku by naopak překážely. Žižka přitáhl ku Praze, začala vyjednávání, traduje se, že Jan Rokycana dojal Žižku k slzám, když mluvil o rodné zemi. Pražané se podrobili. Traduje se, že Pražané nanosili na Špitálském poli velké množství kamenů a postavili mohylu, která měla vyjadřovat, že bude ukamenován každý, kdo dohodu poruší. Při obléhání Přibyslavi Jan Žižka ulehl a zemřel. Na co Žižka zemřel, není jednoznačně dané. Existuje více verzí. Jednou z verzí je, že vojevůdce onemocněl od hlízy, čili na nádorové onemocnění, další variantou je sepse. Nejméně věrohodnou je varianta dýmějového moru, v té době dýmějový mor v Čechách neřádl. Žižkovo tělo bylo převezeno z Přibyslavi do Hradce Králové a z Hradce do Čáslavi. Není však potvrzeno, že ostatky, které byly v Čáslavi nalezeny, jsou ostatky slavného vojevůdce.⁶⁵ I těmto mýtům ohledně úmrtí Jana Žižky se věnuje Emanuel Vlček, který se přiklání k potvrzení pravdy, že nalezené ostatky jsou opravdu ostatky hejtmana Jana Žižky, poukazuje na nález jednookosti na nalezené mozkovně.⁶⁶

Mezi uvedenými filmy a tímto dokumentem jsou vidět podstatné rozdíly, nejen ve zpracování. Nejmarkantnější rozdíl je ten, že filmy jsou uvedené jako celovečerní historicko-válečné filmy, kdežto dokument, rozdělený do dvanácti dílů vnímá různé části života Jana Žižky. Ve Várovém a Jákovém filmu nejsou obsaženy pouze historická fakta a mýty, ale tak i děj, různé zápletky, a poukazují na osudy mnoho lidí. Každý film zobrazuje myšlení té doby. Hlavním cílem je zaujmout co nejvíce diváků. Naopak dokument natočený ve spolupráci s českou televizí lze vnímat tak, že autoři a průvodci v jedné osobě nás provází Žižkovým životem, navštívíme místa, která se vážou k jednotlivým životním etapám vojevůdce. Navíc také zvolili styl vyprávění a čerpají z dochovaných faktů, z vyprávění předních historiků. Zároveň v každém díle se věnují jednomu vybranému mýtu, který se váže k danému místu či události. Zde je cílem přiblížit veřejnosti ty nejdůležitější události spojené s Janem Žižkou. Autoři zde poukazují na variabilitu a mnohoznačnost mýtu. Jan Žižka se nejprve stane žoldněřem a člověkem, který se neštítí vraždy a v druhé polovině života se stává hrdinou a

---

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ VLČEK, Emanuel, *Jan Žižka z kalichu a antropologicko-lékařský průzkum tzv. čáslavské kalvy*, Praha, 1981, s. nečíslováno.

bojovníkem za spravedlnost. Tento mýtus je a vždy mýtem bude, jelikož se i samotní historikové nemohou shodnout.

Autoři také některé mýty přímo vyvrací. Například mýtus o hlásné věži, která se nachází v Táboře. V této věži se má nacházet komnata, v které měl Jan Žižka spát. Jak to autoři vyvrátili? Tím, že v té době tato věž nestála a proto zde Jan Žižka nemohl spát. Také mýtus husitské vazy jsou častým rozkolem mezi odborníky. Všichni se shodují na tom, že existovaly, byly vnímány jako významní pomocníci v bitvách, ale již se neshodují v tom, jak vypadaly, nikde není žádné vyobrazení. Každý z nás tak může vytvořit svoji představu o tom, jak vypadaly. Tohoto využil právě Petr Jákl ve svém zpracování.

6.3.2 Životopisný dokument Největší Čech – Jan Žižka

Postavě Jana Žižky se také věnuje dokumentární a životopisný dokument, cyklus s názvem Největší Čech. Natočený v roce 2005 také pod záštitou České televize.

Osobnost středověkého vojevůdce Jana Žižky v minulém režimu grafikovaného a po sametové revoluci zatracovaného ve střízlivém pohledu představuje Jan Kraus. Byl Jan Žižka lapka a vyvrhel nebo geniální stratég a nejvýznamnější postava naší vojenské historie? Každá doba si jeho místo v historii českého národa vykládala po svém a vytvořila vlastní portrét muže, kterého Tomáš Hálek s nadsázkou nazývá „malým středověkým Bin Ládinem“. V posledních desetiletích převládal možná až příliš kritický pohled, vyvolaný předchozí nadvládou téměř zbožštělého obrazu revolucionáře a nositele revolučních tradic. (Jan Kraus, československá filmová databáze).

O tom, že Jan Žižka byl opravdu velkou osobností, svědčí i to, že se právě dostal mezi desítku největších Čechů. Postava husitského vojevůdce je opředena řadou mýtů. Laickou veřejnost nejvíce zajímá, zda byl skutečně lapkou a žoldněrem nebo jen bojovníkem a zastáncem učení Mistra Jana Husa. Je třeba si uvědomit, že Žižkův život se promítal ve dvou rovinách. V jedné části života byl lapkou, ve druhé božím rytířem. Dalším z řady mýtů je ten, že Jan Žižka neprohrál žádnou bitvu. Není tomu tak. Janu Žižkovi se nedařilo při obléhání velkých měst. Několikrát odtáhl s nepořízenou. Mýtus je také rčení, že husitský hejtman přišel o první oko v bitvě. Domníváme se, že o oko přišel již v útlém věku. O které oko přišel dřív? Nikdo neví. Tvrdí se, že jako první přišel o oko pravé. Legenda říká, že rožmberští ozbrojenci se při drancování zastavili na Trocnově a mladý Jan s vidlemi v rukou se obořil na nejbližšího ozbrojence, ten se po

chlapci ohnal mečem. Jana zachránila sestra Anežka a ranhojič, avšak Janovi zůstalo po zranění zdeformovaná půlka tváře. Vědci usuzují, že mu vážné zranění do konce života mohlo způsobit problémy s řečí a možná i s jídlom. Co se týče druhého oka, existuje legenda, že vojevůdce přišel o druhé oko při obléhání hradu Rabí. Podle některých pramenů ho zasáhl šíp, podle druhých pramenů to byla tříška. Nejpravděpodobnější se jeví druhá verze a tou je tříška. Vlastně ani nevíme, zda vlivem zranění druhého oka Jan Žižka oslepl úplně či mu byl zrak alespoň částečně zachován. Dokázal prý rozeznat obrysy, ale ani toto nemůžeme dokázat.⁶⁷

6.3.3 Podcasty s tématem Jan Žižka

O postavě Jana Žižky se vedou i mnohé rozhovory, podcasty s různými odborníky na toto téma, zejména pak s historiky. Jeden takovýto podcast byl natočen s předním odborníkem, historikem Petrem Čornejem. V tomto podcastu hovoří profesor Petr Čornej o tom, jaký skutečně Jan Žižka byl. Petr Čornej se snaží zobrazit Jana Žižku přes dvě osoby, které Jana Žižku znali. Přes kronikáře Vavřince z Březové, který Žižku vykresloval jako muže odvážného a statečného. Jakoubek ze Stříbra byl Husův přítel, distancuje se od Jana Žižky, kritizuje Žižkův způsob války. Petr Chelčický zase polemizuje Žižkův vojenský řád. Chelčický je spíše pro duchovní boj, ne pro krvavé řešení. Ti, kteří Jana Žižku neznali, Žižku charakterizovali jako člověka horlivého, kterému horlivost vychází ze srdce, ne z hlavy. Nepochybně se Jan Žižka znal s králem Václavem IV. Roku 1409 udělil král Václav IV Žižkovi abolici, to znamená zproštění všech deliktů. Nikdo neví, jestli se setkal s Janem Husem, nelze potvrdit hypotézu, že doprovázel královnu Žofii na Husova kázání. Nelze ale ani vyloučit, že chodil na Husova kázání. Co se týče vyjednávání, tak Jan Žižka sám nevyjednával s křižáky nebo Zikmundem, vyjednával s domácí katolickou stranou nebo s husity s jinými názory. Největším mýtem je, že byl Jan Žižka úspěšný vojevůdce. Žižka sice slavil úspěchy, ale jen na otevřeném poli. Nebyl příliš úspěšný při obléhání velkých měst například Plzně, Kutné Hory. Preferoval spíše partyzánskou formu boje, boj v otevřeném prostoru. Další hypotézou, která je velmi pravděpodobná, je ta, že Žižka začal svůj druhý život na základě touhy ke spasení. Husitské učení nabádá ke spasení. Žižka v té době už byl zralý muž a začal balancovat svůj život, bál se, že skončí v pekle. V mládí byl lapkou, žoldněrem, měl na rukou krev. Jedinou cestou bylo obrátit svůj život na víru a stát se

---

⁶⁷ Největší Čech – Jan Žižka, [film]. Režie Petr KOTEK, Česko, 2005.

člověkem, který bude bojovat za víru a za víru je ochoten i položit svůj život. To je jediná cesta ke spasení. Jestli ke spasení dojde, nikdo nemůže vědět. Až v poslední době se dostává do podvědomí lidí, že Jan Žižka přišel o první oko v období svého dětství. Toto není nový objev, ale stále se tradoval mýtus, že Jan Žižka přišel o první oko v bitvě. Nejsou schopni určit, o které oko přišel Jan Žižka dříve. Petr Čornej vnímal Žižku už od dětství v Jiráskově pojetí. Byl to ideální Čech, hrdina. Na husity a Žižku se díval jako na pozitivní hrdiny. Ve škole odmítal marxistické pojetí husitství a Žišky. Alois Jirásek se snažil o co největší historickou přesnost, například jak vypadalo dobové oblečení. Otakar Vávra se snažil ve své trilogii také o co největší přesnost, povolal odborníky na tehdejší dobu například Mensla, Vágnera a tito lidé nebyli oddáni komunistickému režimu a proto se snažili o věrohodné zobrazení. Jan Žižka byl historií ohýbán už od začátku. Dokonce je v jednom zobrazení vylíčen jako klíčník u nebeské brány. Komunisté a socialisté vidí v Žižkovi jen to pozitivní. Katolíci už se tak pozitivně o Žižkovi nevyjadřují. Rakušané v době napoleonských válek se dokonce snažili povzbudit Čechy právě Janem Žižkou. Schwarzenberg dokonce tvrdil, že Češi měli dva velké vojevůdce Žižku a Hradeckého. V cizině se tvrdilo, že Žižku zná v Čechách každé malé dítě. Palacký tvrdil, že Žižka byl stržen vírou a inklinoval až k náboženskému fanatismu. Žižka byl nejráději polním velitelem. V té době začali husité používat též palné zbraně, tarasnice, houfnice. O houfnicích se tvrdí, že jsou českého původu. Nejúčinnější zbraní byl však prak, kterým se dalo dobře zacílit a měl dostřel až 400 metrů. Kouř a dým z palných zbraní způsobil paniku a plašil koně. Možnost využití vozových hradeb Žižka čerpal nejen z toho, ale také z vojenských knížek. Žižka byl hlavně mistrem improvizací. Nejsme schopni zmapovat Žižkovo pobyty v cizině, nevíme, kde všude působil. Ovládal Žižka cizí jazyky? Domníváme se, že se domluvil německy. Zda uměl Jan Žižka číst a psát, nevíme. Jan Žižka byl nižší šlechtic. Mezi nižší šlechtu patřili vladykové a panošové. Panošové byli ve službách nějakého pána. I když Žižka vlastnil Trocnov, patřil mezi vladyky. Toto postavení mu nic neusnadňovalo. Revoluce 1419 byla pro Žižku „výtahem“ k moci. Nelze říct, že husité byli krutější než křižáci. Ženy a děti byly vždy před útokem na města vyvedeny, pokud se obránci vzdali, mohli pokojně odejít. Dobový portrét Jana Žižky se nedochoval. V té době to nebylo nic výjimečného. V té době byli portrétováni jen členové královského rodu a vysoká šlechta. Záhada je i kolem Čáslavské kalvy. Na lebce jsou sice stopy zranění očnice, ale nelze s jistotou tvrdit, že lebka patří Janu

Žižkovi. V neblížší době má dojít k průzkumu lebky a tímto průzkumem by se mělo zjistit, z jakého století vůbec lebka pochází. Nezáleží, jak Jan Žižka vypadal, ale co vykonal ve svém druhém životě. Jan Žižka byl muž voják, který byl stržen vojenskou ideou.⁶⁸

---

⁶⁸Akordy Václava Hnátka, Petr Čornej: Váš Žižka byl Mojžíš a kat, říkali katolíci husitů, In: Youtube [Online]. 23.9.2022 [cit. 2023-20-23]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=2Zva7SyPVtM>

7. Husitství/ Jan Žižka ztvárněný v publikacích

Období husitství český národ vnímá jako vrchol národních dějin. Takto to viděli mnozí historikové a odborníci, zabývající se tímto tématem. Husitství bývá v průběhu dějin interpretováno různě. Autoři jsou často něčím nebo někým ovlivňováni nebo navazují na své předchůdce. Například František Palacký vnímá husitství jako náboženská válka husitů proti katolické církvi a husity vnímal jako bojovníky za svobodu národa.⁶⁹ V období osvícenství byl Jan Žižka z Trocnova vnímán jako vzor výborného a horlivého vlastence.⁷⁰ V novověku bylo interpretováno jako vítězný boj nad nepřáteli a jedna z možností utváření národní české identity. K mytologizaci husitství přispělo národní obrození, které poukazovalo na husity vnímající národní uvědomělost a sebeurčení.⁷¹

7.1 Mýtus Jan Žižka podle Petra Čorneje

O Janu Žižkovi bylo napsáno mnoho knih. Co o něm vlastně víme? Jaké jsou o něm zmínky? Pár listů, stylizovaných navíc vojevůdcovským kaplanem, takzvaný vojenský řád a několik písemností úředního charakteru. Navzdory četným pozdějším vyobrazením nevíme, jak Jan Žižka vypadal, jakou měl barvu vlasů, jak gestikuloval. ani v jakých barvách si liboval. Jan Žižka se v pětiletí, kdy spoluutvářel velké dějiny, objevuje se dvojjediné roli polního velitele a zároveň božího rytíře, jehož kroky vedla upřímná, čistá a nespekulativní víra, z níž čerpal své jistoty. Podstatu vojevůdcovy víry můžeme odvodit z jeho listů i z jeho takzvaného vojenského řádu.

Po překročení prahu jinošství se Jan Žižka vytratil z úředních záznamů. V každém případě si Jan nesl s sebou od mládí neodstranitelný defekt a to byla ztráta oka. Oko ztratil v mládí nejspíše při hře, ale obecně se traduje, že Žižka ztratil oko ve statečném boji. Ztráta oka budila i v pozdním středověku pozornost. Zvláště mezi urozenými muži, kteří měli za sebou bojové zkušenosti. Ač Janu Žižkovi chybělo oko, lidé ho až do výbuchu husitské revoluce nepovažovali za „monstrum“ ať už si o něm mysleli cokoliv. Jeho vada nebyla vrozená, nýbrž druhotná. To byl podstatný rozdíl. Spíš mohli pokládat za zruďné jeho chování a počínání v lapkovských tlupách a

---

⁶⁹ ŠTAIF, Jiří, *František Palacký: Život, dílo, mýtus*, Praha, 2009, s.

⁷⁰ In. Novotný, Šámal, *Zrození Mýtu: Dva životy husitské epochy*, Praha, 2011, s. 8.

⁷¹ Tamtéž, s. 10.

v bojových družinách mnohonásobně porušující zákon.⁷² Jednookost byla pro husitského vojevůdce natolik příznačná, že vzdor zranění druhého oka žije v historické paměti převážně jako jednooký. Jednookost husitského válečníka současně vyvolává otázku, zda právě s ní nesouviselo přízvisko Žižka, objevující se na čtyřech listinách, které trocnovský zeman signoval. Další hypotéza o vzniku jména Žižka je odvozovat toto jméno od světla, ohně, jiskry či jiného zdroje světla, ve spojitosti se slovesy žhnout a žíhat. Ve slovesných nářečích značí žiža světlo, světélko či ohniček, žiška pak svíčku. Odtud pochází vysvětlení, že Žižka přišel o oko vyžehnutím. Nezní to přesvědčivě, ale zcela vyloučit tuto možnost nelze.⁷³

Úplným nesmyslem je odvozovat přízvisko Žižka od synonyma paliče či žháře. Další hypotézou, i když se nám bude zdát jako absurdní je, ta že jméno Žižka znamená vlastně Broukal. Ve východoslovanských a jihoslovanských jazycích se vyskytuje žužel, to je štěnice. Do extrému zašel jazykovědec, který spojoval vojevůdcovo přízvisko s výskytem pilousů ve stodole či sýpce jeho předků. Jiný expert zase pomýšlel na žužel ve významu uhel, takže Žižka by byl černý, respektive snědý člověk. Ať již slovo Žižka znamenalo cokoliv (vada zraku by vysvětlovala, proč se u nás vyskytovalo a vyskytuje tolik Žižků), rozhodně nebylo dehonestujícím přízviskem.⁷⁴

Podle Žižkových nepřátel si prý hejtman natíral tváře práškem rozdmýchaným ve vodě, aby dosáhl strašlivého vzezření, nahnal hrůzu svým protivníkům a zároveň poznal, kdo je jeho skutečným přítelem. Jeho obdivovatelé naopak prohlašovali, že si nechával přinést vodu za vůz, kde se v ústraní modlil a poté smýval slzy, které mu vytryskly díky modlitbě, která vycházela z duše. Zde vidíme ten kontrast – protiklad Žižkova obrazu v katolickém a husitském světě. Je nepochybné, že vojevůdce usiloval o to, aby konal dobré skutky. Žižkova víra v boha byla pevná a neotřesitelná. Doufal, že obdržel alespoň některé ze sedmi darů Ducha svatého (moudrost, rozum, radu, sílu, umění, dobrotivost, bázeň), toužil se vyvarovat sedmi hříchů. Spoléhal na poslání církve bojující. Ze sedmi svátostí Žižka považoval za mimořádně významný křest, jehož prostřednictvím přijal víru. Dobrý křesťan přijímal tělo a krev Páně pod obojí způsobem minimálně jednou týdně. Lidé, kteří se tomu nějak vymykali, tak porušovali boží zákon a zasluhovali přísný trest jako zjevní kacíři. V tomto směru postupoval Žižka

---

⁷² Tamtéž, s. 33-34.

⁷³ Tamtéž, s. 56.

⁷⁴ Tamtéž, s. 38.

nekompromisně a to jak proti katolíkům, tak i proti heretikům v husitských řadách, odpovídalo to Žižkovu vojáckému životu. Právo vynášet a vykonávat rozsudky vyplývalo z Žižkovy hejtmanské funkce. Roku 1420 umístil kalich na své pečetidlo. Zda opravdu opustil rodinný erb, nevíme, ale umístění kalicha v pečetním poli bylo vzácné. Žižka přesvědčený o úkolu, který mu svěřil pán, nepochyboval, že pouze jeho cesta vede ke sjednocení obyvatelstva ve víře a ke konečnému vítězství programu čtyř pražských artikulů.⁷⁵

Prvotním úkolem Žižky dosáhnout vítězství v zemích Českého království. Žižka byl **údem** vyvoleného národa a sám sebe pokládal za prodlouženou ruku boží. V historické paměti proto zakotvil upřímný Čech, vlastenec, jehož češství dovedla poslední anekdota až do absurdnosti. Jana Žižku jsme charakterizovali jako polního velitele, ve funkci hejtmána nesetrvával na jednom místě, neustále se pohyboval na vojenských taženích, někdy až neuvěřitelná mobilita navazující na Žižkovo působení v bojových šlechtických družinách, v lapkovských tovaryšstvech a v žoldněrských oddílech, byla přirozenou složkou života vojevůdce, který fakticky neměl domov a často měnil hrady i města, v nichž sloužil. Zděděný či zakoupený majetek neudržel, byl špatným hospodářem. Jeho touha po „poli“ netkví jen v plnění velitelských povinností, ale v jeho osobnosti, v jeho neklidné, dobrodružné povaze. Přesto byl Žižka svým způsobem konzervativní člověk, husitský program prosazoval tak jak byl zvyklý, s mečem v ruce. Nejlépe se cítil mezi ozbrojeným lidem.⁷⁶

Vojsko bylo jeho domovem i širší rodinou. Proto se těšil mezi svými bojovníky velké oblibě, byl úspěšný a spravedlivý velitel „bratr Žižka“. O Žižkově válčení víme dost, ale jen zdánlivě, ve skutečnosti však překvapivě málo, pouze jeho čtyři bitvy dokážeme lokalizovat (Sudoměř, Vítkov, Malý Bor a návrší Gothardu nad Hořicemi). O tom, že Žižka využíval ve svých bitvách vozů, víme rovněž. Taktika spoléhající na vozovou hradbu a bojové vozy, jakkoliv spojována se jménem trocnovského zemana se však rodila v průběhu prvního revolučního roku. Od Žižky samého však žádná naučení o bojování s vozy nemáme.⁷⁷

V Žižkovo válečném umění najdeme téměř vždy momenty improvizace, ta byla mnohdy příčinou toho, že Žižka dokázal své nepřátele zaskočit. Rád sváděl bitvy

---

⁷⁵ Tamtéž, s. 590 - 591.

⁷⁶ Tamtéž, s. 592.

⁷⁷ Tamtéž, s. 593.

v otevřené krajině, zvláště když se mohl opřít o pevný bod ať již v podobě rybníka, kostela či tvrze. Naopak nerad se bránil v uzavřených městských areálech a to také proto, že necítil dostatečnou loajalitu obyvatel (Plzeň, Kutná Hora). Žižka rád ani pevnostní války, zdlouhavé dobývání velkých měst a hradů. Žižkova válečnická přednost spočívala nejen ve schopnosti překvapivého řešení, ale také v odhadu vlastních možností, vyhýbal se příliš riskantním operacím. Dokonale zvládal partyzánské formy boje. Ačkoliv byl Jan Žižka postavou kontroverzní budící nadšený obdiv i nenávist, měl nepopíratelné charisma, schopnost oslovit, strhnout a vést zástupy. Husitská veřejnost vnímala jako zázrak jeho vítězství. Charisma nebývá spojeno s vnějším vzhledem, ale také souvisí především s ideou, již dotyčná osobnost prosazuje a ztělesňuje. Jan Žižka přerostl ještě v závěru svého života v legendu a ikonu, na níž museli brát ohled i mnozí z těch, kteří mu nemohli přijít na jméno.⁷⁸

Kniha je rozdělena do úměrných osmi kapitol, třiašedesáti podkapitol, má bohatý obrazový doprovod. Autor nás provází celým životem husitského válečníka. Jan Žižka je zde zobrazen jako polní velitel, válečník, vynikající stratég. Troufám si tvrdit, že ještě nikdo nenapsal tak detailní dílo o Janu Žižkovi a ještě nikdo nedokázal tak detailně provést válečnickovo životem. Toto dílo je nejen mohutné, ale také pečlivě zpracované. Autorovo dílo je postaveno na bádání v archivech, čte v řadě listin a dokumentů. Tato kniha je zpracována spíše na vědecké než beletristické bázi. Musím také ocenit bohatou slovní zásobu autora. Autor se zaměřuje na fakta, vyvrací mýty, které o Žižkovi kolují. Vše dokládá svým bádáním. Petr Čornej ví, jak mluvit, ví také jak psát a dozajista dokáže upoutat pozornost laické i odborné veřejnosti.

7.2 Husitství podle Vladimíra Lišky

Husitstvím a postavou Jana Žižky se také věnuje Vladimír Liška, který k tomuto tématu napsal mnoho odborných knih, V této práci jsem si zvolila publikaci Husitství – konec jednoho mýtu (2004), respektive kapitolu číslo VIII.: Dvojitá tvář Jana Žižky z Trocnova.

„Slepému národu se líbil slepý vůdce“. Tak charakterizoval katolický humanista a kardinál Eneáš Silvius Piccolomini. Žižkův negativní obraz, který tento budoucí římský papež vytvořil, však musíme považovat za krajnost. On sám totiž měl všechny Čechy především za kacíře. Petr Chelčický představoval Žižku a jeho tábory jako hordu

---

⁷⁸ Tamtéž, s. 594 - 595.

násilníků, ačkoli jinak táborskému hejtmanovi vzdával úctu. Toto celé plynulo z toho, že Petr Chelčický se stal pacifistou. František Palacký zase v husitské epoše spatřoval vrchol našich národních dějin a o Žižkovi se v podstatě vyjadřoval s uznáním. Částečně kriticky se k Žižkově osobnosti postavil také historik Josef Pekař. Představil ho jako vykonavatele ideologie násilí, ačkoli ho na druhé straně omlouval pro jeho omezené, středověké vidění světa. Všichni tři mají však jedno společné, všichni tři uznávají husitského hejtmana jako vynikajícího válečníka a стратега. V knize se autor opírá o historická fakta, například, že datum narození Jana Žižky neznáme a první zmínka o husitském hejtmanovi se objevuje už roku 1378, kdy vystupuje v roli svědka při svatebním obřadu. Z téhož roku pochází dlužní úpis, ve kterém není Žižka dlužníkem, ale ručitelem. Dalším příkladem toho, že se autor drží faktu, je to, že poukazuje na to, že Jan Žižka byl lapkou a plenil rožmberské panství. Autor též poukazuje na hypotézu, zda Jan Žižka byl v královských tajných službách.⁷⁹

Autor správně uvádí, že není jisté, zda Jan Žižka opravdu navštěvoval Betlémskou kapli. Autor též píše o Žižkově vztahu k husitismu. Vladimír Liška se také zamýšlí nad tím, jestli byl husitský hejtman opravdu tak věrným vyznavačem Husova učení. Liška se domnívá, že Jan Žižka nebyl žádným fanatickým vyznavačem učení.

Autora zaujala slova Jana Bauera, který ve své knize *Záhady českých dějin III. o Janu Žižkovi* napsal: „*Možná ho Husovy názory ani nezajímaly. Byl samozřejmě hluboce věřícím křesťanem jako tehdy téměř každý, ale teologické spory mu byly patrně lhostejné*“.(Dvořák, Bauer, 2020, s. 378.). Potvrzuje to přinejmenším jedna událost. Když s v prosinci 1420 v pražském domě mincmistra Petra Zmrzlika ze Svojšína, někdejšího králova oblíbence a také Žižkova přítele, sešli univerzitní mistři, pražští a táborští kněží a hejtmani hádali se o obsah husitského náboženství, jediný Jan Žižka mlčel. Ne, že by byl ze všech nejmoudřejší, jak tvrdí někteří spisovatelé v čele s Aloisem Jiráskem a Milošem Václavem Kratochvílem, ale prostě neměl co říci, ba ani nerozuměl tomu, o čem je řeč. Smýšlel jako obyčejný voják, byť středověce krutý a záluďný a snad také přísný, zatvrzelý a ctižádostivý. Běda tomu, kdo by se mu postavil do cesty“. Je to pravda nebo mýtus? Myslíme si, že vzhledem k charakteristice Jana Žižky toto možné je. Pravda je to, že Jan Žižka vděčil králi Václavovi IV. za omilostnění a proto nemohl vyvíjet nějaké prohusitské aktivity až do smrti krále Václava IV v roce 1419. Zajímavé je také to, že na protestních nótách české a moravské

---

⁷⁹ LIŠKA, Vladimír, *Husitství – konec jednoho mýtu*, Praha, 2004, s. 130.

šlechty, které byly směřovány proti Husově věznění a upálení chybí pečeť Jana Žižky. Je to záhada, určitě to není tím, že by Jan Žižka nechtěl, ale nejspíše je důvod ten, že nemohl. Můžeme spekulovat o tom, že v té době se nacházel v zahraničí. Autor též uvádí, že není potvrzeno, že se Jan Žižka účastnil defenestrace před Novoměstskou radnicí a ani zda byl jen přihlížející. Spisovatel dále líčí bitvy, které Jan Žižka vedl nebo se jich účastnil. Vladimír Liška tvrdí, že bitvu na Vítkově nelze považovat za skutečnou bitvu. Označuje ji pouze za potyčku s předvojem křížácké armády. Jádrem armády nebylo dotčeno. Žižkovo vojsko neustále rostlo. Většinu vojska tvořili poddaní. Táboři ubíjeli v ulicích každého muže, šetřili ženy a děti, ale to nebyl žádný akt milosrdenství. Ženy s dětmi Žižka vyhnal a už se nestaral, co s ženami a dětmi bude. Velkou skvrnou na Žižkově pověsti je čin tábořských žen, které daly slib ženám chomutovským, že mohou v klidu oplakat své mrtvé muže a odejít. Ženy vysvlékly a upálily. Nejenže byli pobiti muži, kněží, ale masakru nebyly ušetřeny ani ženy. Lze zde hovořit o válečné genocidě.⁸⁰

Žižka tak rozpoutal válku proti každému, kdo se stavěl neloajálně k husitskému reformnímu programu. Žižka osobně považoval za své největší nepřátele kněží a proto byl vůči katolickému duchovenstvu tak nelítostný. Žižka se později pasuje za božího vyvolence a trestající ruku boží. Proto ty hořící hranice a bez milosti zabíjí každého, kdo se mu staví do cesty. Později si Jakoubek ze Stříbra, Husův přítel a nástupce posteskl: „Začali rozumně a pěkně tu válku pro krev Kristovu a již jak na konci stalo lakomství, lakota a ukrutenství, nenávisť a krádeže. Nejprve trpěli sedláčkové, ale již celé království trpí, pro hubení země bude za malý čas hlad. „Knihy pryč se berou, neb duchové bludní praví, že knihy jsou k ničemu, ani Písmo, pálí je a trhají, nebo prodávají cizozemcům“. Ale jednu věc nelze Žižkovi nepřiznat. Taktika spálené země se ukázala být nadmíru účinná.⁸¹

Ze slepého tábořského hejtmana se stal mýtus a i mezi katolickým duchovenstvem se šířily fámy o tom, že je určitě ve spolcích s ďáblem. 11. října 1424 u Příbyslavi Jan Žižka umírá. Okolo jeho smrti je hodně spekulací. Zřejmé je, že zemřel na nějakou infekci, možná otravu krve. Je nepravděpodobné, že byl Jan Žižka otráven.⁸²

---

⁸⁰ LIŠKA, s. 137.

⁸¹ Tamtéž, s. 153-155.

⁸² Tamtéž, s. 158.

Je nezvratným faktem, že Žižkova éra byla érou slavných husitských vítězství, která ještě dlouhou dobu pokračovala. Byla to však také éra násilností a krutostí, které v souvislosti s vojenskou činností Jana Žižky nelze zakrývat.

7.3 Pojetí Jana Žižky podle historiků Zdeňka Lešáka a Michala Kociána

Zdeněk Lešák a spoluautor Michal Kocián vnímají Jan Žižku jako Božího bojovníka ve jménu Husa, o čemž svědčí i název jejich publikace *Jan Žižka – Boží bojovník ve jménu Husa* (2019). Kniha je rozdělena na několik částí a také na konci knihy lze najít krátký komiks.

V první části nás autor seznamuje s událostmi kolem roku 14115, s prvními bitvami, zmiňuje se o Artikulách, o sněmu v Čáslavi. V další části se už věnuje samotnému Žižkovi. Koncem září 1422 došlo znovu k dobývání Karlštejna, kdy na pomoc obleženému Karlštejnu byla v Norimberku svolána křížová výprava. Její účastníci ale do bojů nezasáhli. Karlštejn nebyl dobyt. K obléhání hradu Karlštejn se váže pověst. Po odchodu husitů se totiž Karlštejn stal nejsmrdučejším hradem, husitští pražané stále nemohli Karlštejn dobýt. Takže se rozhodli zničit hrad biologicky. Biologika zbraní bylo zkažené maso a fekálie. Fekálie byly navezeny až z Prahy a celkem bylo navezeno 1882 soudků. Fekálie a zkažené maso se na Karlštejn metaly pomocí praků. Je to stále jen pověst. První část knihy končí smrtí hejtmána. V další části knihy se nachází slovník pojmů. Nejzajímavější je třetí část knihy a právě pro třetí část se o knize zmiňují. Třetí část je totiž komiks. Začátek komiksu zobrazuje Pražskou defenestraci, kde je Jan Žižka vyzván, aby vedl rozbouřený dav, což je mýtus. Není potvrzeno, že se Jan Žižka zúčastnil útoku na Novoměstskou radnici. V další části komiksu je zobrazena bitva u Někniře, kde husité poprvé použili vozovou hradbu. Další část komiksu nás seznamuje s bitvou u Sudoměře. Komix pokračuje životem v Táboře. Po životě v Táboře pokračuje komiks bitvou na Vítkově. Pokračuje vyřizováním úctů s Rožmberky bitvou u Panského dvoru. Následuje návrat do Prahy a v další části komiks znázorňuje Žižkovo tažení na Plzeň. V další části je zobrazen rozkol v Táboře. Komiks pokračuje tažením Jana Žižky do Východních Čech (Litoměřice, Čáslav). Následuje obléhání Kutné Hory a Rabí. V další části je zobrazena bitva u Hrachova Dvora. Konec komiksu zobrazuje smrt Jana Žižky u Přibyslavi. Komiks je ztvárněn

černobíle, sytá červená barva je použita při vyobrazení šatu, postrojů, praporců a kalicha.⁸³

V knize autor cituje pohled na Jana Žižku hned vícero autorů. Na těchto pohled lze vnímat manipulovatelnost a variabilitu mýtu. Jedná se o jednu osobu Jana Žižky, ale s tím, že každý ho vnímá jinak. Například Petr Chelčický představuje husitského hejtmana jako násilníka. František Palacký spatřoval Žižku jako slavného vojevůdce a vyjadřoval se o něm s uznáním. Josef Pekař Žižku naopak vnímal jako vykonavatele násilí, ale omlouval to tím, že jsme vnímali omezeně středověký svět. Přesto se všichni shodli na jedné věci, a to že Jan Žižka byl vynikající válečník a stratég.

7.4 O Janu Žižkovi očima Aloise Hůlky

Alois Hůlka patří mezi ty odborníky, kteří se věnují sběru beletristických prací, ze kterých vytváří kompilaci názorů několika autorů. Roku 1974 vydal sborníček prací obsahující výňatky z knihy o Janu Žižkovi s názvem *O Janu Žižkovi* (1974), jedná se o kompilaci názorů autorů V. B. Třebízský, K. Nový, F. Rachlík, L. Stehlík, V. Kubec a H. Lisická.

Ve výňatku z knihy *Revoluční tradice Jižních Čech*. Je v kostce vyličen založení Tábora a působení Jana Žižky v Jižních Čechách a je zde také vyličen, jak se vojevůdce vypořádával s odbojnými pikarty. Je to vyjádřením doby socialismu. „*Idea společnosti bez pánů a poddaných však žila po staletí v povědomí lidí a vynořovala se zvláště výrazně v rozhodujících střetnutích pánů s vykořisťovanými. Stala se základní třídní složkou husitské tradice*“. (Třebízský, 1974 s. 11.) Alois Jirásek často čerpal nejen z dochovaných pověstí, ale také ze starých kronik a také z listin, které jsou uloženy v archivech, Mnoho let studoval Alois Jirásek zápisy v archivech, snažil se poznat, jaká byla doba, v které Žižka žil, jak žila šlechta, páni, chudý lid bojovníci, jaká byla výzbroj, jaký se nosil šat. „*Žižka sám jezdil na bílém koni, byl toho času muž již starší, ramenatý, kulaté, široké tváře s klipsem přes levé oko, hnědých vousů krátce přistřížených. V čas boje v oděvu jezdil, maje velitelský palcát v ruce*“, „*Mnohých měst a hradů dobyl, ale všude všechnu kořist popřál bratřím*“. (, 1974, s. 20.) Jak mohl Alois Jirásek vědět podobu Jana Žižky? Nemohl. Čerpal z pověstí. Nezachovala se žádná podobizna vojevůdce, nevíme, jak vypadal. Nemůžeme ani potvrdit, že klip měl na levém oku. Není věrohodně dokázáno, o které oko přišel Žižka jako první. Helena

⁸³ LEŠÁK, Zdeněk, KOCIÁN, Michal, *Jan Žižka – Boží bojovník ve jménu Husa*, Brno, 2019.

Lisická v knize *Z Českých hradů, zámků a tvrzí* popisuje zrození Jana Žižky. Je to pověst, legenda. Dle této pověsti se Janova matka jednoho letního dne schovala před bouřkou do starého vypáleného dubu a za záře blesků a lomozu hromů se Jan Žižka narodil. Není známo, jak se budoucí vojevůdce narodil, dokonce neznáme ani přesný rok Žižkovo narození. V úryvku z knihy *Železo železem se ostří* autora Karla Nového, se vypráví, jak se Jan Žižka postavil do čela boje za spravedlnost a nápravu. Majitel tvrze ve Slavči odjel do Budějovic projednat záležitost ohledně borového lesa. Na tento les si však dělali nárok budějovičtí měšťané. Po jednání byl pan Domín ze Slavče uvězněn. Jedině výkupné mohlo pana Domína vysvobodit. Jan se jal napravit tuto záležitost. Jan nebyl pro výkupné, ale pro vypovězení války. Jestli tomu tak bylo, nevíme, ale co víme je, že Jan Žižka byl v konfliktu s budějovickými a vzájemná nevraživost mezi nimi panovala. V knize *Devět bouřlivých dnů* autor kromě jiného líčí bitvu u Sodoměře. Zde je vykresleno, jak veliký byl Žižka vojenský stratég. Neměl mnoho času na svá rozhodnutí, zde se potvrzuje to, že Jan Žižka byl opravdu výborný válečník. Ve výtahu z knihy *Pro slovo a chléb* se popisuje jak, Jan Žižka oslepl. Víme, že o druhé oko přišel u obléhání hradu Rabí. V knize se hovoří o tom, že obránci hradu, hlavně pan Menhart z Hradce požadovali po Žižkovi to, že se vzdají, ale sami, vojevůdce musí přijít sdělit obráncům, že zajistí všem bezpečný odchod. Přichystali na hejtmana lest. Zatím co Jan Žižka stál před hradem a popošel k hradu blíže, jeden z obránců Rabí Kocovský vystoupal na věž a z okna věže vypustil šíp. Malá šipka se mihla vzduchem a zaryla se vojevůdci do tváře a došlo k poranění levého oka. Toto je mýtus. Nevíme přesně, jak vojevůdce přišel o druhé oko, víme jen, že to bylo při obléhání Rabí. Jedna z verzí je šíp, druhá verze hovoří a větvičce z hrušně, o kterou hejtman zavadil pod hradem. Jelikož nevíme, o které oko přišel jako první, nemůžeme potvrdit, že u Rabí přišel Jan Žižka právě o levé oko. Nelze ani potvrdit, zda Žižka zcela oslepl nebo byl schopen vidět obrysy. V knize již zmiňované *Z českých hradů, zámků a tvrzí* líčí Helena Lisická smrt Jana Žižky u Přibyslavi. Smrt je líčena až teatrálně – Jan svolává své věrné, oslovuje je. *„Moji nejmilejší, bojte se Boha a věrní braňte pravdu pro věčnou odplatu. Já svůj život také poroučím milému Bohu a děkuji mu za vše, co pro mne kdy učinil“*. Nevíme, zda hejtman tato slova pronesl, ale jisté je, že u Přibyslavi Žižkův život vyhasl. (Lisická, s. 109).

7.5 Vnímání Jana Žižky očima Josefa Pekaře

Historik Josef Pekař byl významný vědec z přelomu 19. a 20. století. Byl profesorem a určitý čas i rektorem Univerzity Karlovy. Josef Pekař konstatoval historická fakta, a tím se nelíbil. Pronesl větu „Báchorky i mýty obestírají dějiny každého národa bez výjimky“. (www.reflex.cz). Josef Pekař demytizoval Jana Žižku, husity i bitvu na Bílé hoře. Jak tedy Josef Pekař vnímá epochu husitství a postavu Jana Žižky? Nejvýznamnější prací bylo čtyřsvazkové dílo „*Žižka a jeho doba*“. Období husitství je jedním z Pekařových nejsledovanějších.

Ve své době se jeho největším sokem na vědecké půdě stává T.G.Masaryk, který tvrdí, že husitství bylo symbolem začátku novověku.⁸⁴ Pekař tvrdí, že husitské myšlení je symbolem konce středověku. Polemizuje s někdejšími názory na dobu husitskou a snaží se vyvracet některé mýty. Podle Pekaře bylo husitství téměř výlučně náboženskou záležitostí. Příčiny, proč vůbec k bojům došlo, vidí Pekař v tehdejším stavu církve. Vidí snahu Husovu a dalších čelit hlubokému úpadku soudobé církve. Pekař však kritizuje i snahu soudobých představitelů využít Jana Husa k politickým účelům. Za jednu z hlavních příčin vzniku válek považuje Pekař nechuť husitů ustoupit v otázkách přijímání kalicha.⁸⁵

Josef Pekař se svých hodnocení husitství a Jana Žižky se dostával častěji do konfliktu s jinými odborníky či historiky. Střetával se zejména s Františkem Palackým a Václavem Vladivojem Tomkem. Tomek Žižku glorifikuje a Palacký, odchovanec bratrsko-luteránského prostředí zaujal pozitivní vztah k husitské epoše. Husity představil jako nositele nesporných civilizačních hodnot připravující nástup období novověku a poukazoval na jejich vysoké postavení v určování směřování lidstva k božnosti. Razantně tak odmítal středověkou charakteristiku husitství jako období nekulturnosti.⁸⁶ Žižku hodnotí umírněněji, kdy ho vnímá jako demokrata, který se snažil potírat rozdíly mezi stavy a poukazoval na špatnost feudálního panstva. Jan Žižka byl vnímán jako Slovan bojující proti Němcům. Josef Pekař se více přel s Františkem Palackým. Palacký popisoval Žižkovu nenávist vůči urozeným pánům, naopak Pekař tvrdí, že Žižka bojoval na straně urozených pánů a dokonce stál u smrtelného lóže. Poukazuje na přátelské vztahy Jana Žižky k některých urozeným rodům, jako příklad

---

⁸⁴ PEKAŘ, Josef, *Dějiny československé*, Praha, 1991, s.

⁸⁵ PEKAŘ, Josef, *Postavy a problémy českých dějin*, Praha, 1990, s.

⁸⁶ KOŘALKA, Jiří, *František Palacký*, Praha, 1990, s. 350.

lze uvést Zmrzlíky ze Svojšína. Žižka získával postupně podporu i nižší šlechty a také chudých, obyčejných sedláků.⁸⁷ Existuje i mýtus, že sám patřil k urozenému rodu. Tímto se zabýval nejen odborník, nejlépe to vykresluje Petr Čornej v knize Jan Žižka: Život a doba válečníka.

V souvislosti s husitskými boji Pekař odmítal, že by boje byly zápasem mezi husitskou demokracií, a aristokracií. Žižku nevnímal jako demokrata, neboť potírá všechny nepřátele svého programu. Ostře protestuje proti vizi Palackého, že byl Žižka bojovníkem slovanské ideje proti Němcům.⁸⁸ Naopak František Palacký poukazuje na emancipační snahy založené na pojetí střetávání protikladů, ať už rozumu a náboženského citu nebo demokracie a feudalismu nebo češství a němectví. František Palacký vnímá období husitství jako demokratické národní hnutí, které kladlo důraz na vzdělanost, pomoc při otevření nekonečné dráhy pokroku, snahu zvýšit důstojnost národa.⁸⁹

Rozpory jsou samozřejmě také v otázce Žižkovy strategie vedení boje. Podle Palackého je revoluce, která spěje za lidsky hodnotnými cíly hodna oslavy. Palacký pak zamlčuje veškeré stinné stránky husitských bojů i škody, které napáchaly. Pekař se staví proti zamlžování skutečných krutostí, jehož se dopouštěli Táborité. Zatímco například Tomek Tábority oslavuje. Pekař popisuje některé jejich skutečné činy – boj proti katolickým kněžím, o tom jak bili, topili, pálili kněze, bořili a vypalovali kláštery, kostely, kaple, fary. Pekař připouští, že se tak stalo i proti vůli samotného Žižky.⁹⁰ Když Josef Pekař se snažil hodnotit Jana Žižku, musel pochopit jeho osobnost, charakter, jeho názory podobně. Žižka byl podle Pekaře plodem tzv. duchovní bouře. Nepatřil mezi vyznavače umírněných zásad, dokonce ani mužem kázně a pořádku, jak uváděli Tomek a František Palacký, ale byl právě naopak vůdcem a hrdinou revoluce. Chtěl násilím, tedy ohněm a mečem připodobnit život křesťanstva rozkazu a vůli Kristově. Pekař jej označuje za hlavu násilného převratu, toužící po pomstě a ve jménu vůle Kristovy pobil národy, které se odvážili protivit se Kristu. On sám byl přesvědčen, že to co dělá, je pro vyšší dobro. Ve skutečnosti však Josef Pekař toto vnímal za prach obyčejný vandalismus a násilnosti.⁹¹ Pekař vyvrací mýtus o Žižkovi, Božím bojovníku. Žižka sice

⁸⁷ PEKAŘ, Josef, *O smyslu českých dějin*, Praha, 1990, s. 132.

⁸⁸ PEKAŘ, Josef, *Žižka a jeho doba*, Praha, 1992, s. 287.

⁸⁹ KOŘALKA, s. 352.

⁹⁰ PEKAŘ, Josef, *O smyslu českých dějin*, Praha, 1990, s. 134.

⁹¹ PEKAŘ, Josef, *Žižka a jeho doba*, Praha, 1992., s. 291.

měl svou víru a také ji násilím prosazoval a bojoval proti každému „kacíři“, ale podle svědectví pamětníků jeho doby stál stranou, pokud došlo ke sporům mezi jednotlivými náboženskými a politickými proudy. Byl totiž v první řadě vojákem. Nebyla mu nevlastní agresivita a s tou také různé problémy řešil. Pekař uvádí, že problém nápravy církve řešil pálením kněží nebo mnichů a bořením kostelů.⁹²

Když bychom se podívali na vnímání Středověku, tak lze říci, že husitské metody byly ukrutné. Josef Pekař vnímal středověký život jako velice krutý a náročný. Věděl a uznával fakty, že život ve středověku měl menší váhu. Proto z dnešního pohledu můžeme vnímat chování tehdejších lidí jako kruté a že se tak chovali všichni. Jak jsem již zmínila, Josef Pekař vnímal postavu Jana Žižky především jako vojáka, стратега. Ba dokonce jej označil za vojenského génia. Sám se jako historik zamýšlel nad úspěchy Žižkových vojsk, čím oplývali, že byli vnímáni jako nejsilnější a nejúspěšnější. Podle něj hrál roli psychologický moment, velká sebedůvěra Žižkových bojovníků a jejich víra, že jsou vybráni jako Boží bojovníci a mají tak nadpřirozenou moci a ochranu Boha a nemůže se jim tak nic stát. Ono toto vše u nich ještě posiloval svými proslovy sám Jan Žižka. Zde můžeme vidět mýtus v podobě Žižkovy účasti ve všech bitvách i poté co přišel i o druhé oko. Zde se odborníci neshodují na tom, zda se účastnil bitev i po ztrátě oka. Josef Pekař se přiklání k tomu, že ano. Podle něj nebyl Žižka zcela slepý, ale viděl obrysy a díky schopnosti vojenského стратега byly bitvy jednodušší. Žižka u svých bojovníků vzbuzoval naději možné záchrany a ochrany, jelikož se vždy snažil ochránit ty ze šlechtického stavu. Snažil se také chránit zajatce před rozvášněným davem. Zde můžeme vidět další mýtus v podobě vnímání Žižky jako bezcitného člověka. Přeci kdyby byl bezcitný, tak se nebude snažit chránit zajatce, poněvadž jsou jeho nepřátelé.

Po smrti se Žižka stal legendou. Historiografie byla plná glorifikace. Nešlo však jen o husity, to by bylo smýšlející. I například Balbín považuje Žižku za velikého Čecha a vlastence. Tomek jej považuje za ochránce pořádku a právního řádu, naopak Palacký, jakož to liberál, v něm vidí fanatika zbožnosti, bez politického smyslu.

---

⁹² PEKAŘ, Josef, *O smyslu českých dějin*, Praha, 1990, s. 139.

8. Závěr diplomové práce

Cílem této práce je prokázat, jakým způsobem je národní mýtus reflektován, přesněji řečeno, reprodukován v populární kultuře. Zaměřila jsem se na jednu z největších a zároveň nejkontroverznějších postav našich dějin, na postavu vojevůdce, politika a státníka Jana Žižku. Obsah práce spočíval ve snaze analyzovat tuto postavu prostřednictvím mýtů nacházených v různých typech populární kultury.

Tato diplomová práce je rozdělena na dvě části, na teoretickou a praktickou. V teoretické části jsem se zaměřila na osvětlení fenoménu mýtus podle českých a zahraničních odborníků a také na fenomén populární kultura. Čerpala jsem zde z děl Františka Palackého, Petra Čorneje a publikace Rolanda Barthese, který svoji teorii věnil do souboru esejů zobecňující studii o povaze, funkci a dosahu mýtu v moderní západní společnosti. V úvodu diplomové práce jsem si položila čtyři otázky opírající se o postavu Jana Žižky napříč generacemi: Jakými praktikami dochází k dekonstrukci národního mýtu husitství? Jakým způsobem je mýtus husitství reflektován, respektive konstruován či dekonstruován v současné filmové tvorbě? Jakým způsobem se mýtus husitství přerodil do žánru populární kultura? Jak je reflektována postava Jana Žižky před rokem 1989 a v současnosti? Na tyto otázky jsem hledala odpovědi v různých kapitolách této práce.

V teoretické části bylo zjištěno, že většina autorů vnímá mýtus jako nedílnou součást tvorby národní identity. A také se mýty snaží s magickou silou vtáhnout čtenáře do daného příběhu, se snahou poučit se a zamyslet se. Roland Barthes ho vnímá jako ukradená promluva, které může být navrácena, ale již nebude stejná, jako byla původní. Poukazuje na možnosti změny mýtu, manipulovatelnost či variabilitu mýtu. Dnes nejčastěji vnímáme mýty jako báje, pověsti, legendy, respektive vyprávění příběhů o postavách a událostech, které mají nějaký význam. S tématem práce také souvisí i vnímání pojmu populární kultura. Tento pojem vnímáme v průběhu dějin také různými pohledy. Každá generace ji vnímá rozdílně. Dnešní generace jako mainstream, nějaký soubor myšlenek, postojů, názorů, memů. Jinými slovy jako popkultura, která je úzce spojena s hromadnými sdělovacími prostředky a s každodenním životem člověka. V souvislosti s tématem práce se populární kultura a jejími vývoji věnuje i Kamil Činátl ve svém díle *Dějiny a vyprávění* (2011), kde poukazuje na rychlý a masivní rozvoj. Vidí nástup moderních audiovizuálních médií a s nimi spojené pokusy o filmové adaptace příběhů národních dějin s cílem více včlenit diváka do samotného děje a snahou

snadněji pochopit a vnímat události a charakter postav. Vývoj vysvětluje na příkladu husitské trilogie režiséra Otakara Vávry, který se snažil rozšířit vnímání Jana Žižky jako jednoho z tvůrců národní identity. Činátel populární kulturu vnímá jako možnost rychleji a efektivněji ideologicky manipulovat a útočit na diváky.

Jak jsem již zmínila výše, mýtus ovlivňuje tvorbu národní identity. Národ jako takový nelze přesně definovat, každá společnost a kultura ho vnímá jinak. Dnes je národ vnímán jako forma společenství s určitými společnými znaky, například jazyk, území, historie. Národní identita je pro každého z nás důkazem toho, že lze odpovědět například na otázky: Kdo jsme, odkud pocházíme, kam směřujeme, co je náš úděl, smysl života? A podobně. Identita nás popisuje, ukazuje to, čím jsme, jaké jsme individuum a člen lidské společnosti. Podle profesora Hrocha se identita utváří v rámci národních hnutí, kam řadíme i husitství. Jedná se o cílevědomé úsilí se snahou dosáhnout všech atributů zformovaného moderního národa tím, že se odstraní špatné atributy. Profesor a religiozita Petr Chlup zabývající se utvářením národní identity, zejména od 19. století v rámci popisu národních mýtů se zaměřením na vnímání husitství prostřednictvím Františka Palackého, který vnímá husitství jako vrchol utváření národní identity. Také poukazuje na to, že národní identita existovala již dříve, ale pouze v podobě kultury. František Palacký vnímá husitství jako klíčové, protože je to hnutí celého českého lidu a přesto, že se jednalo o hnutí náboženské, tak více vidíme boj mezi českými vrstvami proti bohatším německým rodinám, což vyústilo v mechanizaci českých měst a jazyka. Přesto všechno je český národ vnímán jako ten co se nesnaží bojovat proti utlačování, ale spíše se u něj rozvíjí schopnost přežít.

Byla také stanovena kritéria, která budou využita při analyzování postavy Jana Žižky v rámci různých typů populární kultury, zejména filmy, dokumenty, literární publikace a hudba. Zvolenými kritérii byly variabilita a mnohoznačnost mýtu, manipulovatelnost mýtu, manipulace mýtem. Vše bude vnímáno, analyzováno pomocí kvalitativní srovnávací metody s využitím komparativní deskriptivní analýzy. Zvolila jsem několik mýtů, například: Byl Jan Žižka lapkou nebo hrdinou? Byl Jan Žižka nejlepším českým vojevůdcem středověku? Mohl být Jan Žižka otráven? Přišel Jan Žižka o první oko v bitvě nebo již v dětství?

V praktické části jsem se věnovala analyzováním jednotlivých mýtů spojených s postavou Jan Žižka z Trocnova. Zabývala jsem se mnohoznačností a variabilitou mýtu, kdy každý mýtus je jinak vnímán, jinak interpretován, může dojít k dekonstrukci

původní podoby mýtu. Zároveň dochází také k manipulovatelnosti mýtu, kdy je mýtus vnímán v rámci kulturního a socioekonomického kontextu. Určitým způsobem mýtus vnímáme, ale jinak posuzujeme. V praktické části jsem se také věnovala otázce, zda současná filmová tvorba vytvořila nebo nevytvořila novodobý mýtus a zda nedošlo k přetvoření mýtu. Za pomoci filmové a literární tvorby jsem ukázala, že není složitá manipulace s postavou Jana Žižky. Postava Jana Žižky se stala námětem nejen knižní, ale i filmové tvorby nejen v dobách minulých. Ale i v současnosti. Podobně také vzniklo mnoho dokumentů také tématem zkoumání mnoho historiků. Největším expertem na husitství a zejména Jana Žižku je profesor Petr Čornej, který svým mnoholetým bádáním v archívech se snaží život Jana Žižky objasnit pomocí nejen historických faktů. Snaží se pomocí faktů vyvracet mnohé mýty spojené s husitstvím.

Nejmarkantnější manipulovatelnost mýtu je vidět ve filmové tvorbě. Ve své práci jsem využila filmy stejnojmenného názvu, ale jinak naprosto rozdílné. Film Otakara Vávry s názvem Jan Žižka z husitské trilogie natočený v roce 1955 se nese především v duchu marxistické a komunistické propagandy. Jan Žižka je zde vykreslen jako slavný vojevůdce, bojující za svobodu. Vávra neuvádí Žižkův celý život, ale až od doby husitské revoluce, kde ho původně vnímá jako lapku a žoldněře. S postavou Jana Žižky Otakar Vávra manipuloval tak, aby vyhovovala kulturnímu a sociopolitickému kontextu té doby. Otakar Vávra se původně snažil vykreslit Jana Žižku jako božího bojovníka, ale to v té době nelíbilo tehdejšímu filmovému zboru, jehož existence závisela na vedení státu.

Druhým použitým filmem byl film Jan Žižka: zrod vojevůdce režiséra Petra Jákla natočený v roce 2019 a uvedený do kin až v roce 2022. Jákl vykreslil Jana Žižku takt, aby to vyhovovalo požadavkům hollywoodu, poněvadž tento film byl natočen ve spolupráci s americkou filmovou agenturou, která nejdražší český film z velké části financovala, což také bylo vidět na obsazení. Hlavní role byly obsazovány zahraničními hvězdami filmového plátna. Jak sám Petr Jákl při premiéře a následných rozhovorech prozrazuje, jednalo se zejména o přiblížení části českých dějin zahraničním divákům. Jedná se tak o typické popkulturní dílo. Otakar Vávra mýtus Jana Žižky přetvořil k obrazu tehdejší doby, kdežto Petr Jákl zároveň přetváří a vytváří novodobý mýtus. Jan Žižka je zde zobrazen ještě v době, kdy nebyl velkým vojevůdcem. Jákl se tedy zabývá tzv. prvním životem Žižky, kdy byl považován za lapku a žoldněře a ne jako mocný vojevůdce. Jen jako obyčejný žoldněř, který se neštítí vraždy a mrzačení pro peníze.

V části filmu je zobrazována láska Jana Žižky ke Kateřině, snoubence Rožumberka, kterou měl za peníze pouze unést. Kateřina vyvolala určité city u člověka, který byl označen za bezcitného. Uvědomil si, že jsou na světě důležitější věci než peníze, a to láska, svoboda či čest. Rodí se tak úplně nový člověk. Zde můžeme vidět manipulovatelnost mýtem. Lze vnímat snahu Jákla poukázat na to, že láska dokáže změnit každého člověka. Je zde snaha nabádat diváky ke svobodě, cti, lásce a podobně. Zároveň zde vnímáme vznik novodobých mýtů, například otázka, kdy Jan Žižka přichází o první oko? Podle Petra Jákla až v potyčce v jeskyni. Ovšem historická fakta uvádí, že to již bylo v dětství. Toto lze vyčíst z knihy Emanuela Vlčka *Jan Žižka z kalichu a antropologicko-lékařský průzkum tzv. čáslavské kalvy* (1981).

Lze říci, že Postava Jana Žižky vždy bude rozdělovat veřejnost na dva tábory, Pro jedny bude hrdinným vojevůdcem, bojujícím za husitské ideály a pro druhé bude jen lapkou, žoldněm a ničitelem. Na úplný závěr diplomové práce lze využít citát z knihy Jan Žižka Boží bojovník ve jménu Husa, jejíž autorem jsou Zdeněk Ležák a Michal Kocián *„Jsme národem Jana Husa a Jana Žižky, symbolického beránka na jedné straně a vlka na druhé straně. Obě tyto esence „genetiky“ našeho národa se v nás snoubí a zároveň se mezi sebou perou. Někdo si nechce připustit tu první, jiný se zase zuby nehty brání té druhé. Pro některé je Hus náboženským fanatikem, který se nechá popraviti kvůli své tvrdohlavosti. Pro některé je Žižka jenom nelítostným masovým vrahem. Svět ale není černobílý a nebyl ani ve středověku. Pokud opravdu chceme, můžeme pohnutky obou těchto velikanů našich dějin pochopit. Oba reprezentují pevnou součást naší historie a obě tyto součásti nás jako národ v mnohém charakterizují. A co je důležité – ani za beránka, ani za toho vlka v nás se nemusíme stydět.“* (Ležák, Kocián, 2019, s. 152).

9. Seznam literatury

Literární publikace:

- 1) BARTHES, Roland, *Mytologie*, Praha, 1957.
- 2) BARTOŠ, František Michálek, *Husitská revoluce: I. doba Žižkova 1415 – 1426*, Praha, 1965.
- 3) ČEŠKA, Jakub, *Zotročený mýtus: Roland Barthes*, Praha, 2010.
- 4) ČINÁTL, Petr, *Dějiny a vyprávění*, Praha, 2011.
- 5) ČORNEJ, Petr, *Jan Žižka: Život a doba husitského válečníka*, Praha, 2019.
- 6) ČORNEJ, Petr, *Světla a stíny husitství: Události – osobnosti – texty – tradice*, Praha, 2020.
- 7) ČORNEJ, Petr, *Husitská revoluce: Stručná historie*, Praha, 2021.
- 8) ČORNEJ, Petr, *Husitství a husité*, Praha, 2019.
- 9) GIDDENS, Anthony, *Sociologie*, Praha, 1999.
- 10) HOLÝ, Ladislav, *Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti*, Praha, 2010.
- 11) HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha, 2009.
- 12) HROCH, Miroslav, *V národním zájmu: požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě*, Praha, 1999.
- 13) CHLUP, Radek, *Competing myths of Czech identity*, Praha, 2020.
- 14) JUROK, Jiří, *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, České Budějovice, 2007.
- 15) KOLEKTIV AUTORŮ, *Hus, husitství, tradice, Praha: Od reality k mýtu a zpátky*, Praha, 2020.
- 16) KOŘALKA, Jiří, *František Palacký*, Praha, 1999.
- 17) LEŠÁK, Zdeněk, KOCIÁN, Michal, *Jan Žižka – Boží bojovník ve jménu Husa*, Brno, 2019.
- 18) LIŠKA, Vladimír, *Husitství – konec jednoho mýtu*, Praha, 2004.
- 19) NOVOTNÝ, Robert, ŠÁMAL, Petr a kol, *Zrození mýtu: Dva životy husitské epochy*, Praha, 2011.
- 20) PEKAŘ, Josef, *Dějiny československé*, Praha, 1991.
- 21) PEKAŘ, Josef, *O smyslu českých dějin*, Praha, 1990.
- 22) PEKAŘ, Josef, *Postavy a problémy českých dějin*, Praha, 1990.

- 23) PEKAŘ, Josef, *Žižka a jeho doba*, Praha, 1992.
- 24) RACEK, Jan, *Česká hudba: Od nejstarších dob do počátku 19. století*, Praha, 1958.
- 25) ŠMAHEL, František, *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti*, Praha, 1969.
- 26) HŮLKA, Alois, *O Janu Žižkovi*, České Budějovice, 1974.
- 27) VLČEK, Emanuel, *Jan Žižka z kalichu a antropologicko-lékařský průzkum tzv. čáslavské kalvy*, Praha 1981.

Filmová a dokumentární publikace:

- 1) Největší Čech – Jan Žižka, [seriál]. Režie Petr KOTEK, Česko, 2005.
- 2) Jan Žižka z Trocnova, [seriál]. Režie Otomar DVOŘÁK, Česko, 2019.
- 3) Jan Žižka [film]. Režie Otakar Vávra. Česko, 1957.
- 4) Jan Žižka [film]. Režie Petr JÁKL. Česko, 2022.

Podcasty, rozhovory

- 1) Akordy Václava Hnátka, Petr Čornej: Váš Žižka byl Mojžiš a kat, říkali katolíci husitů, In: Youtube [Online]. 23.9.2022 [cit. 2023-20-23]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=2Zva7SyPVtM>
- 2) CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana, Byl Jan Žižka skvělý vojevůdce, nebo padouch?, Vidím ho jako vojáka a šlechtice, říká historička, (podcast). In: Rozhlas.cz, 27.9.2020, (online), citace (20-3-2023), dostupné z: https://www.rozhlas.cz/veda-technologie/historie/jan-zizka-jan-husitstvi-vojevudce_2009272253_pj
- 3) TURNER, Jiří, *Jan Žižka jako symbol národního mindráku*, In: Blog Idnes.cz, 2.6.2022, (online), citace (20-3-2023), dostupné z: <https://turnerjiri.blog.idnes./blog.aspx>

10. Resumé

This thesis deals with the construction of Czech national mythology in popular culture with a focus on the myth of the Hussite movement, specifically the figure of Jan Žižka. The main objective is to demonstrate how national myth is reflected, or more precisely, reproduced in popular culture, as well as how this topic is perceived across generations.

The thesis will be divided into two parts, a theoretical part and a practical part. The theoretical part deals with the description of the Hussite movement, specifically the causes and course of the movement, which is perceived as one of the most important periods in Czech history, or rather the peak of national history. It was a social movement striving for church reform, an effort to strengthen the anti-German stance, as the German population viewed the Czechs as heretics, and an attempt to overthrow Sigismund of Luxembourg from the Czech throne due to his turn against the Czech nation. The theoretical part includes the perception of myth by Czech and foreign experts, such as Petr Čornej, František Palacký, or Roland Barthes, all of whom agree that myth is an integral part of national history. The phenomenon of myth will be defined through Barthes' theory of myth as stolen speech. The third part of the theoretical part focuses on the formation of Czech national identity through the national movement, with a focus on the perception of the Hussite movement as a symbol of national identity formation and the perception of myth as the most important component of identity creation. Lastly, criteria will be established for the practical part of the thesis, specifically the perception of the myth of Jan Žižka in popular culture, in film, documentaries, music, literary publications. All information will be drawn from professional literature.

The practical part will be based on a qualitative comparative method using comparative and descriptive analysis. The aim is to critically evaluate the myths associated with the figure of Jan Žižka from the perspective of popular culture, specifically films, documentaries, music, and literary publications. It will examine whether individual myths are influenced or manipulated and whether authors create new myths. It will also explore how the myth is perceived by authors before and after 1989.

Keywords:

mythology, myth, national identity, popular culture, Hussite movement, Jan Žižka, film.